

Elementi Reggio pedagogije u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

---

Čolak Kolić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:504994>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Katarina Čolak Kolić

**ELEMENTI REGGIO PEDAGOGIJE U USTANOVI RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA**

Diplomski rad

Zagreb, veljača 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Katarina Čolak Kolić

ELEMENTI REGGIO PEDAGOGIJE U USTANOVI RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA

Diplomski rad

Mentorica rada:

Doc. dr. sc. Irena Klasnić

Zagreb, veljača 2022.

Sažetak

Društvene promjene iznjedrile su pojavu suvremenih alternativnih oblika ranog i predškolskog odgoja koji, za razliku od tradicionalnih oblika, podrazumijevaju proces dvosmjernog učenja između djeteta i odgojitelja. Najpoznatiji alternativni oblici pedagogije su pedagoška koncepcija Marie Montessori, Waldorfska pedagogija, Agazzi pedagogija i Reggio pedagogija. Jedan od najsuvremenijih i najpoznatijih modela alternativne pedagogije upravo je Reggio pedagogija čijom primjenom dijete razvija značajne kompetencijske vještine za daljnji rast i razvoj. Najpoznatiji elementi Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju su stvaranje pozitivne slike djeteta kao kompetentnog bića, uloga prostora i okruženja kao trećeg odgojitelja, suradnja između djece, roditelja i odgojitelja kroz partnerstvo u učenju, odstupanje od kurikulumu obrazovanja, dokumentiranje procesa učenja, učenje kroz projektni pristup i simbolički jezici djeteta.

U ovom istraživanju autorica analizira elemente Reggio pedagogije i njihov utjecaj na razvoj djeteta u okviru ranog i predškolskog odgoja u dječjem vrtiću Mali istraživač koji radi po konceptu i vrijednostima Reggio pedagogije. Istraživanje je provedeno anketnim upitnikom (N =40) o poznavanju elemenata i vrijednosti Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju koji je upućen prema odgojiteljima i stručnim suradnicima u dječjem vrtiću Mali istraživač. **Cilj** istraživanja bio je otkriti poznavanje i stav ispitanika koje čine odgojitelji, odnosno stručni suradnici u dječjem vrtiću Mali istraživač, o elementima Reggio pedagogije te značaju i poznavanje Reggio koncepta u ustanovama ranog i predškolskog odgoja.

Analizom i evaluacijom odgovora ispitanika utvrđeno je da su ispitanici u velikoj mjeri upoznati s važnošću korištenja elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju i njihovim utjecajem na pozitivan razvoj kompetencija djeteta. Kao najvažnije elemente Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju ispitanici su izdvojili: stvaranje slike o djetetu kao kompetentnoj osobi, istraživanje, prostor i okruženje u ulogu trećeg odgojitelja i uloga korištenja prirodnog materijala, suradničke odnose unutar sustava i partnerstvo u učenju, proces dokumentiranja učenja i projektno učenje.

Nadalje, ovo istraživanje pokazalo je da se primjenom elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju razvijaju kompetencije djeteta kao što su razvoj samostalnosti, razvoj pozitivne slike o sebi, poticanje i razvoj kreativnosti djeteta te razvoj suradnje i partnerskih odnosa među djecom te između djece i odraslih. Prema rezultatima istraživanja primjena elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju u ustanovama ranog i predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj značajno bi se poboljšala kvaliteta ranog i predškolskog odgoja.

Ključne riječi: *pedagogija, Reggio koncept, dokumentiranje, prostor i okruženje, dijete, odgojitelj, partnersko učenje, projektno učenje*

Abstract

Social changes have given rise to the emergence of modern alternative forms of early and preschool education, which, unlike traditional forms, involve a process of two-way learning between the child and the educator. The most famous alternative forms of pedagogy are the pedagogical conception of Marie Montessori, Waldorf pedagogy, Agazzi pedagogy and Reggio pedagogy. One of the most modern and well-known models of alternative pedagogy is Reggio pedagogy through the application of which the child develops significant competency skills for further growth and development. The most famous elements of Reggio pedagogy in early and preschool education are creating a positive image of the child as a competent being, the role of space and environment as a third educator, cooperation between children, parents and educators through learning partnerships, deviating from the education curriculum approach and symbolic languages of the child.

In this research, the author analyzes the elements of Reggio pedagogy and their impact on child development in early and preschool education in kindergarten Mali istraživač who works on the concept and values of Reggio pedagogy. The research was conducted with a questionnaire (N = 40) on knowledge of the elements and values of Reggio pedagogy in early and preschool education, which was sent to educators and professional associates in the kindergarten Mali istraživač. The aim of the research was to discover the knowledge and attitude of the respondents made up of educators, ie professional associates in the kindergarten Mali istraživač, about the elements of Reggio pedagogy and the importance and knowledge of the Reggio concept in early and preschool education.

The analysis and evaluation of the respondents' answers showed that the respondents are largely familiar with the importance of using the elements of Reggio pedagogy in early and preschool education and their impact on the positive development of children's competencies. As the most important elements of Reggio pedagogy in early and preschool education, respondents singled out: creating an image of the child as a competent person, research, space and environment in the role of third educator and the role of using natural materials, collaborative relationships and learning partnerships. project learning.

Furthermore, this research showed that the application of elements of Reggio pedagogy in early and preschool education develops children's competencies such as development of independence, development of positive self-image, encouraging and developing children's creativity and development of cooperation and partnerships between children and children and adults. . According to the results of the research, the application of elements of Reggio pedagogy in early and preschool education in early and preschool education institutions in the Republic of Croatia would significantly improve the quality of early and preschool education.

Keywords: *pedagogy, Reggio concept, documentation, space and environment, child, educator, partner learning, project learning*

SADRŽAJ

Sažetak

Abstract

1. Uvod.....	1
2. Povijesni razvoj Reggio pedagogije.....	3
3. Elementi i načela Reggio pedagogije.....	5
3.1. Slika o djetetu kao kompetentnoj osobi.....	6
3.2. Dokumentiranje	8
3.3. Prostor i okruženje.....	10
3.4. Uloga odgojitelja	13
3.5. Uloga roditelja i zajednice.....	15
3.6. Rad na projektu.....	18
3.7. Simbolički jezici	21
4. Pregled istraživanja o utjecaju elemenata Reggio pedagogije na razvoj djeteta	23
5. Empirijsko istraživanje	33
5.1. Opis uzorka i postupak istraživanja.....	33
5.2. Rezultati i rasprava	34
5.3. Diskusija.....	42
6. Zaključak.....	45
Literatura	47
Ilustracije.....	51
Prilozi	52
Izjava o izvornosti diplomskog rada	53

1. Uvod

Suvremeno društvo i modernizacijski procesi unijeli su promjene u sve aspekte društvenog života. Cjelokupan način funkcioniranja ljudskog društva promijenio se u skladu s rapidnim razvojem i rastom društvenih uvjeta. Promjene su evidentne i u obrazovnom procesu na svim razinama, ali i u procesu odgoja djece od najranije dobi. Može se reći da upravo pedagogija ima ključno mjesto u stvaranju društva, s obzirom na to da od najranije dobi djece utječe na njihov rast i razvoj. Pedagogiju možemo definirati kao društvenu znanost koja proučava, istražuje te unaprjeđuje odgoj i obrazovanje. Sama riječ pedagogija dolazi od grčke riječi *pais* (hrv. dijete) i *agein* (hrv. voditi) (Hercigonja, 2021). Kroz povijest pedagogija se znatno transformirala, ovisno o društvenom razvoju i potrebama konkretnog razdoblja. Koncept ustanove ranog i predškolskog odgoja može se promatrati kao živi sustav koji se kontinuirano mijenja i uči te kao složen i dinamičan sustav međusobno povezanih varijabli (Vujičić, 2011). Moderan pedagoški pristup novijeg doba iznjedrio je i pojavu tzv. alternativnih oblika pedagogije koji, za razliku od tradicionalnih oblika, naglasak stavljaju na skladnost, odnos i povezanost te učenje kroz različitost. Alternativna pedagogija nastala je kao proces promjene i prilagodbe učenja na netradicionalni način u kojem postoji samo jedan smjer poučavanja, već na dvosmjerno učenje između djeteta i odgojitelja (Matijević, 2001). Najpoznatiji alternativni oblici pedagogije su pedagoška koncepcija Marie Montessori, Waldorfska pedagogija i Reggio pedagogija.

Kada je u pitanju Republika Hrvatska, alternativna pedagogija na ovim prostorima pojavila se usporedno s političkom pluralizacijom hrvatskog društva i osamostaljenjem (Batinić i Radeka, 2017). Jedan od značajnijih oblika alternativne pedagogije (ali i alternativnog obrazovanja) je Reggio koncept. U ovom radu autorica na primjeru pedagoške prakse dječjem vrtiću Mali istraživač proučava i istražuje značaj pojedinih elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju te njihov utjecaj na razvoj djeteta.

U skladu s odabranim naslovom rada i okvirom istraživanja prikupljena je potrebna literatura koja obrađuje odabrano područje rada. Pri izradi diplomskog rada u istraživanju, formuliranju i prezentiranju rezultata istraživanja korištene su sljedeće znanstvene metode: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda generalizacije i specijalizacije, metoda klasifikacije i deskripcije te komparativna metoda. Instrument istraživanja je anketa koja je upućena odgojiteljima i stručnim suradnicima. Najveće

ograničenje istraživanja je mali broj prikupljenih podataka iako je istraživanje provedeno kroz razdoblje od dva mjeseca. U radu su korišteni primarni i sekundarni izvori podataka. Primarni izvor podataka podrazumijeva anketno istraživanje, a sekundarni izvori podrazumijevaju knjige, znanstvenu i stručnu literaturu, studije, članke te internetske izvore.

2. Povijesni razvoj Reggio pedagogije

Reggio pedagogija alternativni je oblik predškolskog odgoja i obrazovanja koji počiva i utemeljen je na sociokulturnoj teoriji razvoja Leva Vygotskog (Axelsson, 2017). Sociokulturna teorija kognitivnog razvoja Leva Vygotskog naglašava razvoj djeteta kao pojedinca, odnosno proces u kojem dijete uči kroz zajedničko iskustvo i rješavanje problema te komunikaciju s drugima u okruženju (Skupnjak, 2012). Reggio pedagogija, kako i ostali alternativni oblici pedagogije, nastala kao rezultat društvenih promjena koje su zahtijevale promjenu pristupa u odgoju i obrazovanju djece (Matijević, 2001). Prema Vujičić (2011) tradicionalni pristup predškolskom odgoju i obrazovanju djecu stavlja u poziciju pasivnog slušatelja, dok je znanje prenošenje i reprodukcija informacija. U tradicionalnom pristupu uloga odgojitelja je dominantna. U alternativnom pristupu učenje se ostvaruje kroz različitost te uključuje različite vrste i stilove učenja.

Začetnik Reggio pedagogije je Loris Malaguzzi, rođen 23. veljače 1920. godine u Corregiu. Odrastao je i pohađao školu u Reggio Emiliji te diplomirao pedagogiju na Sveučilištu Urbino 1946. godine (*Reggio Emilia Approach*; <https://www.reggiochildren.it/en/reggio-emilia-approach/loris-malaguzzi/>). Na kraju Drugog svjetskog rata Malaguzzi je našao za grupu žena koje su gradile školu iz ruševina koju su financirale prodajom napuštenih njemačkih tenkova. Povezanost između Malaguzzija i žena danas je poznato kao Reggio Emilija pristup. Roditelji su željeli drugačiji pristup u školama u kojima bi djeca mogla steći vještine kritičkog mišljenja i suradnju koja je bitna za razvoj i obnovu demokratskog društva. Poučeni lošim utjecajem na obrazovanje koji je potaknut fašističkim učenjem, gradonačelnik i ostali čelni ljudi zamolili su Malaguzzija da poučava njihovu djecu. Malaguzzi je tvrdio da nema iskustva, ali da će iskustvo steći i učiti zajedno s djecom kroz rad i igru s njima (Axelsson, 2017).

1970. godine u Reggio Emiliji otvoren je prvi centar za malu dojenčad i malu djecu nastao na zahtjev majki kako bi pronašle sigurno mjesto za djecu i vratile se na posao. Nakon toga je uslijedio niz socijalnih zakona koji su ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja činili sve dostupnijim ljudima te se već do 1980. godine broj takvih ustanova, kao i broj škola uvelike povećao (Axelsson, 2017). Thorton i Brunton (2015) Malaguzzija opisuju kao čovjeka s intelektualnom znatiželjom i okom umjetnika koji je za sebe tvrdio da je uporna osoba željna pobijediti sebe i one koji razmišljaju poput njega. U Reggio Emiliji je radio da bi unaprijedio razumijevanje načina na koji djeca uče te kako bi dokazao da su djeca samopouzdana i kompetentna bića koja mogu kritički razmišljati i samostalno donositi odluke u komunikaciji s

okruženjem. Na slici 1. prikazan je Loris Malaguzzi u ustanovi predškolskog odgoja i obrazovanja Reggio Emilija gdje je radio kao ravnatelj Reggio Emilije.

Slika 1. Loris Malaguzzi

Izvor: Reggio Emilia Approach (2020). Loris Malaguzzi. Preuzeto 5.11.2021.: <https://www.reggiochildren.it/en/reggio-emilia-approach/loris-malaguzzi/>

Reggio pristup razvijao se gotovo trideset godina kao osebujan i inovativan skup filozofskih i pedagoških pretpostavki, metoda organizacija vrtića i škole i principa oblikovanja okruženja, odnosno elemenata koji su se s vremenom ujedinili u jedinstvenu cjelinu. Već je u ranim godinama razvoja Reggio pristupa istaknuto da takav pristup potiče intelektualni razvoj djece kroz sustavno usredotočenje na simboličko predstavljanje. Mala djeca potaknuta su na istraživanje okoline i izražavanje svojih doživljaja i emocija kroz dostupne ekspresivne i komunikacijske jezike. Osim na prethodno navedenoj sociokulturnoj teoriji kognitivnog razvoja, Reggio pedagoški pristup počiva i na europskim i američkim smjerovima progresivnog obrazovanja te talijanske poslijeratne ljevice reformske politike (Edwards, Gandini i Forman, 1998). Malaguzzi je razvojem i utjecajem na razvoj Reggio pedagogije ostavio povijesni trag na razvoj alternativnih pristupa u pedagoškom odgoju i obrazovanju, a nakon njegove smrti 30. siječnja 1994. godine Reggio pristup učenju proširio se diljem svijeta. Danas je to jedan od najpoznatijih alternativnih pristupa u pedagogiji.

3. Elementi i načela Reggio pedagogije

Cjelokupni koncept Reggio pedagogije povezuje se s Malaguzzijevom tezom o tome da dijete ima sto ruku, da misli na sto načina i da razumije na sto načina. Ideja Reggio pedagogije je potaknuti dijete da istraživanjem, učenjem i suradnjom samostalno donosi rješenja. Reggio pedagogija zasnovana je na projektima u kojima dijete ili grupa djece, baveći se određenom temom razvijaju ideje, a odgojitelji te iste ideje trebaju prepoznati (Rigatti, 2000). Uloga Reggio pedagogije u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja je višestruka, a samo neki od čimbenika koji se njome žele postići su uljudnost i autentična komunikacija, suradničko učenje u skupinama, ideja o stotinu jezika, važnost okruženja, vizualno razmišljanje i dr. (Pohio, 2009).

Slunjski (2001) navodi osnovna načela Reggio pedagogije koja podrazumijevaju sljedeće:

1. Slika o djetetu kao kompetentnoj osobi
2. Kvalitetni odnosi i interakcije unutar sustava
3. Vrijednost uloge materijala
4. Prostor kao *treći odgojitelj*
5. Shvaćanje djece i odgojitelja kao partnera učenja
6. Odstupanje od kurikuluma
7. Vrijednost dokumentiranja
8. Simbolički jezici (sto jezika djeteta).

Nadalje, Slunjski (2001) navodi da predškolska djeca najbolje uče kroz aktivnosti i u situacijama u kojima se zainteresirano razmjenjuje znanje s drugom djecom i odraslima. Osim toga, Slunjski (2011) navodi da određenja kurikuluma sve više se približavaju sukonstruvističkom shvaćanju koje ističe potrebu istraživanja, dubljeg razmišljanja i zajedničke adaptacije prakse te potrebu dvosmjerne komunikacije između djece, odraslih i okruženja. Upravo iz takvih teza i istraživanja proizlaze osnovna načela i značenje pojedinih elemenata Reggio pristupa.

Vrednovanjem djece u okviru Reggio pedagogije odgojitelji stavljaju naglasak na stvarno slušanje djece. Termin stvarno slušanje podrazumijeva pokušaj stjecanja stvarnog razumijevanja djece i njihovih procesa učenja (Learning Teaching Scotland, 2006). U nastavku su pojedinačno razrađeni neki od najosnovnijih elemenata Reggio pedagogije kao što su slika

o djetetu kao kompetentnoj osobi, dokumentiranje procesa učenja, prostor i okruženje, uloga odgojitelja, roditelja i zajednice te njihova suradnja i rad na projektu.

3.1. Slika o djetetu kao kompetentnoj osobi

Jedan od osnovnih koncepata Reggio pedagogije je slika o djetetu kao kompetentnoj osobi u kojem se isprepliću kreativna i aktivna priroda djeteta te sukonstruktivistički proces učenja kod djece. Brojni autori ističu da je dijete aktivno i kritičko biće koje je sposobno komunicirati i biti radoznalo, što ga dovodi do interakcije s predmetima i osobama iz okruženja i stvaranje mape individualnog, afektivnog, socijalnog i simboličkog razvoja (Nenadić- Bilan, 2014).

Prema definiciji slika djeteta u Reggio filozofiji je ono što osoba ili skupina ljudi vjeruje, razumije i pretpostavlja o ulozi djece u obrazovanju i društvu. Uključuje način na koji ljudi razmišljaju te kako učitelji ili odgojitelji utječu na učenje djece (Martalock, 2012). Na slici 2. prikazan su primjeri aktivnosti djeteta u dječjem vrtiću Mali istraživač- učenje kroz istraživanje.

Slika 2. Izrada kartonske kućice u DV Mali istraživač

Izvor: snimila autorica, 2021.

Osnovna razlika između koncepta stvaranja slike o djetetu u tradicionalnom modelu pedagogije i Reggio konceptu je u tome što se u tradicionalnom modelu znanje prenosi i prima pasivno te se koriste jednostavne ideje i aktivnosti kojima se žele „zadovoljiti osnovne potrebe djeteta“. S druge strane, Reggio koncept razlikuje se u tome što se slika o djetetu stvara na snažan način kroz aktivno sudjelovanje djeteta u svim aktivnostima i poticanju stalnog istraživanja (Martalock, 2012). Slika 3. prikazuje dijete kako izrađuje oblike iz tijesta i uči vrijednost pripreme obroka.

Slika 3. Izrada oblika od tijesta u DV Mali istraživač

Izvor: snimila autorica, 2021.

Slika o djetetu kao kompetentnoj osobi u Reggio pedagogiji daje važnost dječjoj samosvijesti i blagostanju koje djeca razvijaju u odnosima s drugima. Bit ovog pristupa je da djeca razumiju druge osobe i međusobne odnose s drugim osobama te da shvate da je doprinos pojedinca važan za dobrobit zajednice (Edwards i sur., 1998). Prema Malaguzziu, da bi se ispunio element slike o djetetu, ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja moraju implementirati tri osnovna prava djeteta: pravo djeteta na razumijevanje i razvijanje potencijala, pravo na povjerenje u odrasle i od odraslih te pravo na podršku odraslih. Dijete je intrinzično motivirano na učenje svijeta oko sebe i sebe u svijetu te nije potrebna vanjska motivacija na učenje (Valjan Vukić, 2012).

Oblikovanjem slike o djetetu kao kompetentnom biću stvara se plodno tlo za razumijevanje prostorno-materijalnog okruženja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja koji može podržati djetetov istraživački interes (Malašić, 2015). Pod utjecajem Reggio filozofije odgojitelji koriste fraze koje se odnose na ono što ljudi vjeruju, razumijevaju i pretpostavljaju o ulozi djece u društvu. Pritom se isprepliću društvena, kulturna i povijesna iskustva te se u svrhu stvaranja slike o djetetu dolazi do spoznaje kako djeca razmišljaju u „odraslim“ situacijama na vlastiti način.

3.2. Dokumentiranje

Sljedeći osnovni koncept Reggio pedagogije je dokumentiranje u svrhu poboljšanja ranog predškolskog odgoja i obrazovanja. Kroz proces dokumentiranja djeca postaju samopouzdanija te imaju mogućnost učiti jedni od drugih. Za roditelje, proces dokumentacije je važan kako bi roditelji imali uvid u aktivnosti svoje djece te su ujedno i uključeni u proces učenja djece. Za odgojitelje, proces dokumentacije je sustav istraživanja i fokusiranja na ono što je za dijete najbitnije u procesu učenja te poticaj za nove ideje. Dokumentiranjem aktivnosti i izražavanja djece kroz iste odgojitelj dobiva bolji uvid u djetetov razvoj (Edwards i sur., 1998). Iz navedenog proizlazi da je uloga dokumentiranja trostruka te usmjerena prema djeci, roditeljima i odgojiteljima.

Slunjski (2011) navodi da je proces kvalitetnog dokumentiranja od presudne važnosti za provedbu Reggio pedagogije zbog toga što utječe na postignuća djeteta u različitim fazama razvoja te pruža uvid u iskustva učenja. Nadalje, kroz proces dokumentiranja dijete prihvaća proces učenja kao interaktivni proces u kojem aktivno sudjeluje i istražuje te dolazi do spoznaja i razmišljanja o svom okruženju. Također, odgojiteljima proces dokumentiranja pomaže pri shvaćanju o svemu što djeca znaju i koje su njihove mogućnosti. Dokumentiranje je istraživačka priča koja odražava sklonost da se prikaže kako se učenje odvija, a ne kako se pretpostavlja (Wien, Guyevskey i Berdoussis, 2011).

Dokumentacija nije nastavno sredstvo, već pedagoška filozofija poznavanja i vrednovanja djece. Interpretacijom dječjih aktivnosti i rezultata stvoreni su pomaci u odnosu na tradicionalne pristupe u odgoju i obrazovanju (Turner i Wilson, 2010). Wien i suradnici (2011) naglašavaju da konceptualiziranje pedagoške dokumentacije poziva odgojitelja da prikaže privremeno stanje i osjećaje djece. Kao osnovna pitanja u procesu dokumentacije navode: *Možemo li razumjeti bez prosudbe što djeca misle? Možemo li im pokazati što mi*

mislimo da oni misle i pustiti ih na drugačije mišljenje? Proces dokumentiranja odvija se kroz glavne oblike dokumentacije, kao što su portfolio, dokumentacijski paneli, prezentacije dječjeg rada i sl. (Knauf, 2015). The Compass School (2018) navodi nekoliko ključnih čimbenika zbog kojih je dokumentiranje u Reggio pristupu izuzetno važno:

- Vidljivo učenje;
- Poboljšano učenje;
- Poticanje sudjelovanja roditelja;
- Poštivanje vrijednosti dječjeg rada;
- Pomaže u planiranju i ocjenjivanju odgojitelja i učitelja.

Vidljivo učenje podrazumijeva dostupnost dječjih radova za publiku te pruža dokaze o učenju djece koji učenje čine vidljivim kroz fotografije, crteže, transkripte i sl. Smisao vidljivosti učenja stvara sliku o učenju kao nadahnjujućem, svrhovitom, ohrabrujućem i emocionalnom čimbeniku. Poboljšano učenje podrazumijeva Malaguzzijevu tezu o tome da proces dokumentiranja potiče djecu da budu znatiželjnija i sigurna u sebe prilikom razmišljanja o svojim postignućima. Prikaz dokaza o učenju djecu podsjećaju na ono što su postigli i motivira ih da budu još bolji. Dokumentiranje potiče i roditelje na sudjelovanje u učenju svoga djeteta. Također, roditelji imaju mogućnost da bolje razumiju učenje svog djeteta i posao odgojitelja. Roditelji sudjeluju na brojne načine, kao što su slušanje, pomaganje skupljanja materijala, predlaganje mišljenja i ideja itd. Na slici 4. prikazan je primjer dokumentiranja dječjih radova u The Compass School.

Slika 4. Prikaz dokumentiranja dječjih radova

Izvor: The Compass School (2018). The Power of Documentation in a Reggio-Inspired Classroom. Preuzeto 20.11.2021.: <https://www.thecompassschool.com/blog/power-documentation-reggio-inspired-classroom/>

Poštivanje dječjeg rada podrazumijeva podržavanje truda i ideja djeteta te prezentiranje dječjeg rada s poštovanjem. Dječji rad treba shvaćati ozbiljno i uzimati u obzir dječji trud, bez obzira na krajnji rezultat jer upravo takav pristup potiče djecu da ozbiljnije i odgovornije pristupaju svakom zadatku. Što su djeca zadovoljnija, to će i sami rezultati biti bolji.

Za odgojitelje, dokumentiranje pomaže u njihovu planiranju i vrednovanju jer kroz proces dokumentiranja ostali sudionici mogu vidjeti kako napreduje rad djeteta. Isto tako, odgojitelji mogu uočiti nedostatke u svome radu te napredovati u područjima u kojima postoje nedostaci. Na temelju prikupljenih rezultata odgojitelji donose buduće odluke o planiranju i otkrivanju onoga što je za djecu najzanimljivije i najpoticajnije.

Zaključno, dokumentiranje je način prikupljanja informacija o djetetovu stupnju razvoja i interesima kako bi odgojitelji u suradnji s roditeljima i zajednicom mogli usmjeravati dijete te planirati daljnje aktivnosti (Zovak i sur., 2021). Dosadašnja istraživanja pokazala su da dokumentiranje odgojno- obrazovnog procesa putem foto i audiozapisa omogućuje dublji uvid u igru i učenje djece u prirodi (Bašić i sur., 2021). Sve ono što odgojitelji dokumentiraju, na individualnim razgovorima predoče roditeljima kako bi zajedničkom suradnjom imali uvid u kompetencije i vještine djeteta. Bez dokumentiranja promaknuli bi svi oni dijelovi procesa koji pomažu razvoju djeteta i razumijevanju odraslih što dijete želi postići i na kojoj je razvojnoj razini (Hajdin, 2021).

3.3. Prostor i okruženje

U Reggio konceptu dijete interpretira svijet oko sebe i svoj položaj u svijetu te stječe iskustva otkrivanjem novoga u svome okruženju i prostoru. Učenje je, stoga rezultat interakcije između djetetova iskustva s jedne, i okruženja s druge strane (Valjan Vukić, 2012). Prema tome, prostor u kojem borave djeca mora biti oblikovan tako da potiče na istraživanje, komunikaciju, stvaranja prijateljstava te osjećaj ugode. Cjelokupan prostor povezan je u jednu cjelinu. Poseban element koji se koristi u oblikovanju prostora prema Reggio pedagogiji su zrcala koja su važna zbog toga što djeci pomažu u upoznavanju i razumijevanju sebe u odnosu na okruženje u kojem se nalaze (Nenadić- Bilan, 2014). Prema Valentineu (1999) u uređenje prostora mora biti uložena velika količina pažnje i truda, od namještaja, rasporeda namještaja, postavljanje ogledala, pa i u odabir materijala namještaja. Prema Malaguzziu prostor u Reggio konceptu ima sljedeću ulogu: „Prostor djeci treba pružati kvalitetu učenja, slobodu te mogućnost sklapanja prijateljstva i istraživanja.“ (Malaguzzi, 1997, str. 177). Sav namještaj i rekviziti za

igranje trebali bi biti od prirodnog materijala, a posebno je preporučeno korištenje drvenog građevnog materijala i izrada drvenih igara. Osim toga, koriste se i dostupniji materijali poput kutija cipela, kartona i brojnih ambalaža. Poželjni su i najjednostavniji, potpuno prirodni materijali poput kestena, kukuruza, lješnjaka i sličnih materijala (Polanec, 2021). Sve su to materijali za djetetovo upoznavanje prirode i okruženja u kojem se nalazi, a ujedno i učenje o važnosti očuvanja okoliša i recikliranja. Na slikama 5. i 6. prikazani su primjeri uređenja prostora prema Reggio konceptu u dječjem vrtiću Mali istraživač.

Slika 5. Uređenje prostora u DV Mali istraživač

Izvor: Facebook stranica DV Mali istraživač (odobrila ravnateljica DV Mali istraživač), 2021.

Slika 6. Uređenje prostora u DV Mali istraživač

Izvor: Facebook stranica DV Mali istraživač (odobrila ravnateljica DV Mali istraživač), 2021.

Djeca napreduju u okruženjima koja odgovaraju njihovim interesima i razvojnim fazama. Prostor u Reggio konceptu treba biti autentično i gostoljubivo mjesto reprezentativno

za zajednicu te ispunjeno svim potrebnim materijalima. Raspored elemenata u prostoru utječe na komunikaciju, suradnju, igru i istraživanje. Rinaldi (2005) navodi da djeca u prostoru u kojem borave moraju moći biti kreativna, imati mogućnost odabira, istraživati, razmišljati, procjenjivati i logički zaključivati, komunicirati te imati privatnost. Za odgojitelje prostor je mjesto u kojem se susreću s kolegama i mogu razmjenjivati iskustva te također, mjesto učenja i proučavanja, ali i mjesto u kojem moraju moći imati privatnost. Jednako tako prostor je važan i za roditelje kojima se mora omogućiti upoznavanje s radom djeteta i skupine te susrete s drugim roditeljima. Roditelji imaju mogućnost izraziti svoje mišljenje i zaključke te se mogu priključiti radu centra.

Tri su potrebe koje bi svaki prostor trebao zadovoljavati: kretanje, neovisnost i interakcija (Slunjski, 2001). U Reggio pedagogiji prostor je živi sustav koji podrazumijeva konstantne promjene zbog toga što prostor ne postoji samo fizički, već je i namijenjen igri i učenju. U takvom prostoru djeca su slobodna izgrađivati nova mjesta za igru i pomicati namještaj prema svojim željama (Valentine, 1999).

Prostorno okruženje zbog svoje uloge naziva se i tzv. *trećim odgojiteljem*. Kao opravdanje takve teze Gandini (1997) navodi da prostor koji nas okružuje utječe na naše osjećaje i ponašanje. Tako i prostor u Reggio konceptu te sve što se u prostoru nalazi utječe na ponašanje i razmišljanje djece, kao što utječu i odgojitelji. U Reggio pedagogiji prostor treba biti povezan te tako iskazivati dobrodošlicu svim korisnicima. Za razliku od tradicionalnog prostora predškolskog odgoja, u Reggio pedagogiji nema razdvojenih soba (Miljak, 2007). Dijete reagira na poticanje iz okruženja te uspostavlja komunikaciju između objektivnog što mu je ponuđeno i subjektivnog, odnosno mogućnošću mijenjanja položaja stvari u prostoru. Osim toga, interakcijom s materijalima dijete razvija vlastite teorije o pojavama, fenomenima i predmetima koje su mu u interesu (Malašić, 2015).

Reggio koncept izgrađen je na socio-konstruktivističkom modelu koji počiva na načelima interakcije ljudi i okoline. Fizičko okruženje i prostor koji odgojitelji stvaraju za djecu postaju trajna sjećanja za djecu i imaju snažan utjecaj na ono što djeca kasnije cijene kroz život. Prostor i sve što se u njemu nalazi treba biti kreativno iskorišteno u određenom vremenu, a otvorenosti prostora i okruženja postiže se reciprocitet djeteta prema odgojiteljima, roditeljima i zajednici (Robson i Mastrangelo, 2017).

3.4. Uloga odgojitelja

Predškolski odgoj je odraz postojeće civilizacije i kulture, društvenih odnosa i implikacija koje proizlaze iz napretka znanosti, tehnologije i tehnike. Iz potrebe postojanja odgoja djeteta razvila se i posebna znanost - pedagogija kao pedagoška disciplina koja proučava specifičnost odgojnog procesa, prikuplja i opisuje činjenice, kritički ih tumači te otkriva zakonitosti i uzročno-posljedične veze u teoriji i praksi predškolskog odgoja djeteta (Stevanović, 2004). Profesionalno zanimanje u okviru predškolskog odgoja je zanimanje odgojitelja kao stručne i osobe koja izvršava zadatak odgoja djece od rođenja do polaska u osnovnu školu. Funkcija odgojitelja je višestruka. Odgojitelj je partner u učenju, osoba koja omogućuje razvoj kurikuluma, osoba koja potiče djecu na razmišljanje, osoba koja dokumentira aktivnosti djece, posrednik u ohrabrenju djece i poticanje na komunikaciju, osoba koja uči, koja podučava te dijeli mišljenja s kolegama (Slunjski, 2001).

Prema Stevanoviću (2004) odgojitelj mora prepoznati djetetov puni potencijal, što se posebno odnosi na kreativnost djeteta. Pokazivanjem kreativnosti djeteta, uz pomoć odgojitelja pokazuje svoje ideje i želje, a odgojitelj potiče djeteta da se izrazi, bez kritiziranja djeteta. Upravo iz tog razloga Valentine (1999) definira Reggio pristup kao pravi odgojiteljski pristup u kojem odgojitelj korištenjem elemenata Reggio pedagogije potiče djetetov kreativni proces i proces učenja. U tome pomaže proces dokumentiranja koji odgojitelji provode u cjelokupnom predškolskom odgoju djeteta. U Reggio pristupu odgojitelji se maksimalno posvećuju promatranju djece u brojnim aktivnostima dopuštajući djeci njihov osobni stav i izražaj prema svakoj aktivnosti. U otkrivanju mogućnosti i kreativnosti djeteta odgojitelji se u ovom pristupu kroz cijeli proces savjetuju s kolegama odgojiteljima te razmjenjuju iskustva kako bi nadograđivali učenje i poboljšavali pristup prema odgoju djece.

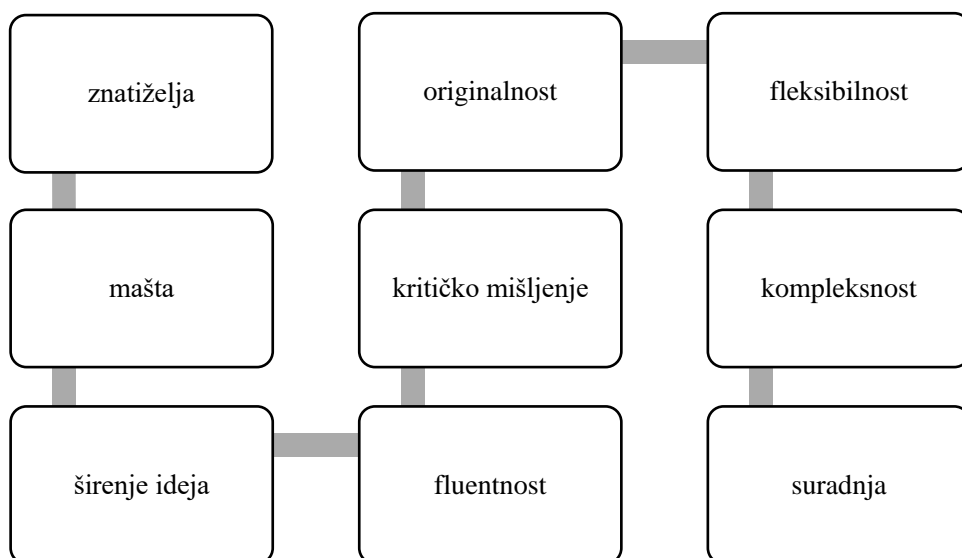
Riggati (2000) navodi da je odgojitelj u Reggio konceptu stalni istraživač. To znači da mora konstantno pratiti i „čitati“ djeteta te učiti i primjenjivati nova pedagoška znanja. Za odgojitelje u Reggio pedagogiji karakteristična je stalna primjena novih metoda i nadogradnja stečenih postojećih znanja kako bi se mogli prilagoditi datom suvremenom trenutku te zajedno ostvarivati odgojno-obrazovne ciljeve. Malašić (2015) navodi da je uloga odgojitelja u Reggio pedagogiji višestruka. Kao najvažniju ulogu ističe aktivno i zainteresirano slušanje i praćenje djeteta i njegovih aktivnosti kako bi u što boljoj mjeri mogao podržati djetetov istraživački interes. Kao drugu najvažniju ulogu ističe dokumentiranje koja odgojiteljima i stručnom timu pruža uvid u protekle događaje te omogućuje proces zajedničkog analiziranja dokumentacije i

promišljanje o novim smjerovima i metodama u odgoju i razvoju aktivnosti. Odgojitelji provode puno vremena u analiziranju provedbe i rezultata dječjih aktivnosti kako bi u što većoj mjeri razumjeli djecu. Stoga, proces promatranja može biti subjektivan i objektivan. U istraživanju djeteta od odgojitelja zahtjeva:

1. Sposobnost prilagođavanja različitim situacijama
2. Odbacivanje rutine i navike
3. Inspiriranje djeteta i poticanje u estetskom izražavanju (Nenadić- Bilan, 2014).

Odgojitelji su u stalnoj suradnji s roditeljima i stručnim timom. U Reggio konceptu upravo je suradnja i važnost kvalitetne suradnje svih sudionika vrlo naglašena. Neophodan timski rad odgojitelja i djelatnika ustanove ranog i predškolskog odgoja pozitivno utječe na određivanje ciljeva i smjernica kurikuluma te otkrivanje djetetove motivacije i kognitivno-socijalnih sposobnosti (Vodopivec, 2012). Pritom, kroz cjelokupni razvoj djeteta potrebno je voditi računa o razvoju kreativnosti djeteta. Kreativnost djeteta, osim riječima, izražava se kroz prethodno navedene aktivnosti, kao što su crtanje, slikanje, ples, glazba i sl. Reggio pedagogija naglašava komunikaciju kroz jezik umjetnosti. Istraživanje je pokazalo da u tradicionalnom predškolskom odgoju umjetničko obrazovanje nije dovoljno izraženo te da je edukacija odgojitelja više usmjerena na metodologiju i filozofiju, no na učenje umjetničkog odgoja (Fernndez Santn i Feliu Torruella, 2017). To je upravo jedna od ključnih razlika tradicionalne i alternativne pedagogije.

Nenadić- Bilan (2014) ističe pojam estetike koji ima središnje mjesto u Reggio pedagogiji te definira estetiku kao proces empatije koji potiče senzibilitet i stavlja u odnos predmete jedne prema drugima. Stoga, Reggio odgojitelji smatraju da kreativnost i pojam estetike treba biti u središtu kurikuluma predškolskog odgoja. U kreativnoj umjetnosti najvažnije je da se odgojitelji (ili učitelji), obitelji i djeca oslanjaju na svoje unutarnje resurse s ciljem komuniciranja, razmišljanja i izražavanja emocija (Drew i Rankin, 2004). Kreativnost je važna na razini cijelog društva jer danas ljudski rad ne određuje samo stupanj intenziteta, već i razinu kreativnosti. Promatrajući društveni status pojedinca, kreativne aktivnosti transformiraju prirodni i društveni svijet u skladu s ciljevima i zahtjevima društveno- povijesne prakse (Ibragimkyzy i sur., 2016). Na slici 7. prikazane su kompetencije i vještine djece koje potiče Reggio pedagogija.

Slika 7. Osobine djeteta koje potiču odgojitelji u Reggio pedagogiji

Izvor: izradila autorica, 2021.

Reggio odgojitelji usmjereni su na učenje koje je ključno za društveni kontekst koji je promjenjiv, stoga ističu *učenje djece* i *učenje uz djecu*. Kroz učenje cilj je da djeca samostalno daju oblik iskustvu, a ne da iskustvo oblikuje njih. A takav pristup je jedino moguć uz maksimalan trud odgojitelja da upravo to i postignu (Edwards i sur., 1998). Odgojitelj ima pred sobom zahtjevan zadatak u kojem mora upoznati ritam svakog djeteta pojedinačno i suradnju djece u skupini te što bolje razumjeti dijete u svim situacijama.

Odgojitelji su glavni nositelji promjena u odgojno-obrazovnom procesu koji čine važnu poveznicu u izgradnji prostorno-materijalnog okruženja i povezanosti tog prostora s djecom i dječjim aktivnostima. Prostor Reggio ustanova je zajednica koja uči i potiče sve sudionike u njoj da rade na sebi i na kvaliteti unutar svog odgojno-obrazovnog djelovanja (Malašić, 2015).

3.5. Uloga roditelja i zajednice

Roditelji su važan segment Reggio pedagogije. Potiče ih se na sudjelovanje u svakodnevnom životu predškolske ustanove (Axelsson, 2017). Uz djecu i odgojitelje, roditelji su prva razina predškolskog odgoja (Vujičić, 2011). Sudjelovanje roditelja u Reggio konceptu potiče se na više razina. Sudjelovanje uključuje sastanke između roditelja, djece i odgojitelja na kojima se izgrađuje slika o djetetu kao individui. To je razdoblje integracije djeteta u sustav

koje je jako važno za razvoj odnosa suradnje i povjerenja. Nadalje, roditelj se izravno uključuje u promatranje i dokumentiranje procesa učenja kako bi razumjelo ponašanje djeteta, a odgojitelji pritom mogu uvidjeti ponašanje djeteta u kućnom okruženju. Roditelji, također mogu i voditi dnevnik u koji zapisuju važne segmente djetetova razvoja, prilažu fotografije i slično te potom na sastancima razmjenjuju iskustva s drugim roditeljima. Na dnevnoj razini roditelji ostvaruju interakciju s odgojiteljima i drugim roditeljima kada dođu po svoje dijete. Na taj način svakodnevno su upućeni u aktivnosti i napredovanje djeteta te eventualna područja u kojima je potrebno poboljšanje.

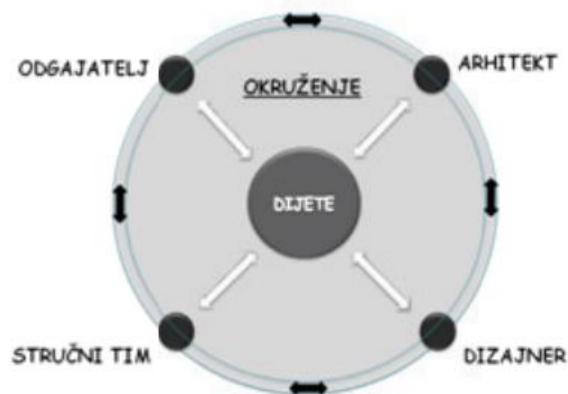
Uloga roditelja razlikuje se u teorijskom i praktičnom smislu. U teorijskom smislu roditelji sudjeluju kao članovi vijeća na sastancima na kojima se raspravlja o važnim društvenim pitanjima. Također, sudjeluju i na projektima. U praktičnom smislu roditelji doprinose na razne načine, kao što je volontiranje, izrada igračaka i namještaja, nabava potrebnog materijala, popravak namještaja, bojanje prostorija i na brojne druge načine. Također, odlaze na izlete i proslave s djecom (Learning- Teaching Scotland, 2006). Stoga, roditelji su aktivni sudionici u procesu razvoja djeteta i stjecanja dječjih iskustava (Slunjski, 2001). Prema Miljak (1996) upravo roditelji su kompetentni jer najbolje poznaju svoje dijete i mogu biti nit između odgojitelja i djece te uputiti odgojitelje o karakteristikama svog djeteta kako bi se stvorila što uspješnija komunikacija na razini odgojitelj – dijete - roditelj.

Edwards i suradnici (1998) navode da sudjelovanje roditelja, ali i zajednice, povećava vrijednost Reggio pedagogije iz više razloga. Prvo, doprinos obitelji obogaćuje odgojno-obrazovni proces te u procesu učenja znanje ne prenose samo odgojitelji. Nadalje, odgoj djece ne može biti ograničen samo na odgoj u kući ili u ustanovi ranog i predškolskog odgoja, već je potrebna međusobna sinergija tih dviju načina odgoja. Također, sva djeca su različita, kao i svi roditelji, stoga interakcijom svih sudionika u procesu razvoja i učenja djeteta, zbog postojanja različitih kultura i socijalnih podrijetla, djeci se omogućuje brži rast i razvoj te prihvaćanje različitosti. Sudjelovanje roditelja je i doza sigurnosti, kako za djecu, tako i za odgojitelje, ali i proces u kojem svi sudionici uče i rastu uz djecu. Važnost interakcije roditelja i odgoja koja rezultira pozitivnim utjecajem na razvoj i učenje djeteta navode i Thorton i Brunton (2015). Roditelji kroz proučavanje dokumentacije mogu vidjeti svoju djecu zaokupljenu aktivnostima i usredotočenu na rad, sretnu i ispunjenju te rezultate tog rada i učenja promatrajući njihove radove (npr. crteži). Takav pristup pomaže roditeljima da uspostave još bolju komunikaciju sa svojom djecom i da još više cijene svoju djecu (Edwards i sur., 1998). Partnerski odnos za

unapređenje dijaloga između obitelji i ustanova ranog i predškolskog odgoja potrebno je kontinuirano unaprjeđivati. U svrhu unapređenja takvog odnosa, prema istraživanju Ljubetić i Vukušić (2011) potrebno je odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Kakvo je mišljenje aktualnih i budućih učitelja i obitelji o trenutnoj politici ustanova i načinima uključivanja roditelja?
- Kako pedagoška praksa utječe na djecu te vodi li se dostatno računa o činjenici da su odrasli osobe s vlastitim iskustvima, ciljevima, uvjerenjima i osjećajima?
- Da li se dostatno uvažavaju spoznaje o odraslima prilikom planiranja i provedbi aktivnosti i programa koji imaju za cilj povećati angažman roditelja i ojačati partnerski odnos?
- Ako je jedna od značajnijih pretpostavki dječjeg uspjeha uključenost roditelja u život ustanove, jesu li odgojitelji pripremljeni za građenje i unaprjeđivanje partnerskih odnosa s roditeljima?

Na slici 8. prikazan je interaktivni krug partnerskih odnosa između roditelja, odgojitelja i djeteta, ali i stručnog tima te arhitekta i dizajnera. U središtu odnosa nalazi se dijete u svom okruženju, a ostali sudionici međusobnim partnerstvom i dijalogom utječu na dijete u smislu formiranja zdravog i interaktivnog okruženja.

Slika 8. Interaktivni krug partnerskih odnosa

Izvor: Malašić, A. (2015). Dijete, odgojitelj, arhitekt- partnersko sukonstruiranje prostorno- materijalnoga okruženja dječjeg vrtića. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 123 – 132., str. 129.

Suradnja odgojitelja, roditelja i zajednice pruža kvalitetniji razvoj djece. To je odnos u kojem svaki sudionik ima svoju važnu ulogu unutar svog područja. Suradnja ustanove ranog i

predškolskog odgoja i šire okoline kod djece razvija osjećaj da su dio zajednice koja ih povezuje sa svim što se događa u društvu. Kada su dio šire zajednice djeca bogate iskustvo učenja i razvijaju socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj kod djece (Jelenaca i Tadić, 2021).

3.6. Rad na projektu

Jedan od elemenata Reggio pedagogije u ustanovi ranog i predškolskog odgoja je i projektni rad kao tehnika pristupa koja pridonosi razvoju djetetove osobnosti. Kvalificirani projektni rad osigurava razvoj i učenje djeteta kroz suradnju s drugom djecom. Samim tim je jasno da projektni rad zahtijeva određene socijalne vještine kao što su rasprava, konzultacije, razmjena iskustva i ostale vještine. Slunjski (2011) projektni rad definira kao skup aktivnosti koje se provode u svrhu dubljeg upoznavanja nekog problema te analize i pronalaženja prihvatljivih rješenja.

Prema Miljak (2007) razlikuju se tri ključna čimbenika koja su važna za uspjeh projekta:

- Veća demokratizacija (povećana participacija roditelja i lokalne zajednice)
- Unutarnje planiranje
- Evaluacija kvalitetne i inovativne odgoje prakse

Učenje kroz projekte nastalo je već u samim počecima Reggio koncepta te, kako ističu Edwards i suradnici (1998) to je temeljna vrijednost Reggio filozofije. Projektno učenje „*prisiljava*“ djecu, odgojitelje i roditelje da nauče određene vještine u određeno vrijeme. Primjerice, teme projektnog učenja obično su vezane uz neke događaje, kao što su praznici. Takva vrsta učenja djetetu omogućuje razumijevanje i internaliziranje znanja, umjesto samo učenja, a isto tako, to je i prilika da djeca razvijaju kreativnost i znatiželju kroz suradnju i razmjenu znanja s vršnjacima, učiteljima i roditeljima. Okvir projektnog pristupa u Reggio filozofiji temelji se na nizu značajki i elemenata kao što su holistički pristup (spoj učenja i kreativnosti koji se temelji na igri), simbolički prikazi (kognitivno učenje kroz crtanje i modeliranje), vođenje istraživanja (odgojitelji vode djecu kroz istraživanje različitih tema i događaja), dugoročna perspektiva (projekti mogu trajati i do nekoliko mjeseci) te multimodalno učenje (višedimenzionalna interakcija s okolinom). U tablici 1. prikazane su faze projektnog učenja u Reggio konceptu koje podrazumijevaju: odabir teme, priprema i istraživanje, organizacija i planiranje, rasprava i prezentacija i sažetak cjelokupnog projekta.

Tablica 1. Faze projektnog pristupa u Reggio konceptu

Odabir teme	Promatranje interesa djece, <i>brainstorming</i> , izrada individualiziranih planova.
Priprema i istraživanje	Prikupljanje materijala, stvaranje prijateljskog okruženja, poticanje radoznalosti djece.
Organizacija i planiranje	Praćenje početnih ideja i učenja djece, pomaganje djeci pronaći odgovore na pitanja, postupno razvijanje projekta kroz određeno vremensko razdoblje.
Rasprava i prezentacija	Djeca dijele ideje i radove, raspravljaju o svojim radovima, predstavljaju crteže, modele, svoje uloge i slično.
Sažetak projekta	U ovom dijelu odgojitelji ocjenjuju rezultate i postignuća djece te same sebe.

Izvor: Kids Collective Preschool. Project Work In Reggio Emilia. Preuzeto 1.12.2021.: <https://kids-collective.com/blog/project-work-in-reggio-emilia/>

Projekti se mogu razlikovati ovisno o interesima djece, stoga su programi i planovi projekata iznimno fleksibilni. Kada djeca pokažu interese, a odgojitelji iste detektiraju, djeca se upuštaju u različite projekte koji mogu trajati dva tjedna ili duže (Fenu Foerch i Iuspa, 2016). Bašić i suradnici (2021) ističu projekt „Priroda i dijete“ koji je nastao na inicijativu zajednice kako bi se promijenio trend smanjivanja boravka djece u prirodi. Cilj projekta je bio potaknuti djecu vrtićke dobi da borave u prirodi te da istraživanjem prirode uče i surađuju, a i s odgojiteljima. Studije koje su prikazane u nastavku pokazale su da boravak u prirodi ima brojne prednosti te da svakodnevni kontakt s prirodnim okolišem pozitivno utječe na socijalno, psihičko i fizičko zdravlje djece. Grupni projekti koje djeca mogu raditi u prirodi su, primjerice, sađenje žireva, proučavanje rasta biljaka, sakupljanje plodova, promatranje ptica, promatranje kukaca i brojni drugi projekti.

Jedan od projekata koji uključuje dijete u prirodi je i projekt „Učenje na otvorenom“ koji je proveo Dječji vrtić Osijek u podcentrima u Nevičici i Josipovcu. Projekt je trajao dvije pedagoške godine (od 2018. do 2020. godine), a nastao je kao dio Erasmus + programa s ciljem poboljšanja kvalitete odgoja, poučavanja i učenja. Projekt je uključivao boravke i organizirane aktivnosti na dvorištu vrtića s ciljem poticanja tjelesnog i psihomotornog razvoja djece. Dijete se u sklopu projekta kroz učenje i igru u prirodi upoznavalo s dijelovima zavičaja i dvorištem u različitim vremenskim uvjetima. Organizacija vrtićkog dvorišta u sklopu navedenog projekta prikazane je na slici 9.

Slika 9. Organizacija dvorišta vrtića u sklopu projekta “Učenje na otvorenom” DV Osijek

Izvor: Dječji vrtić Osijek (2018). Projekt “Učenje na otvorenom”. Preuzeto 27.11.2021.:
<https://vrticiosijek.hr/projekt-ucenje-na-otvorenom/>

Bikić i suradnici (2021) ističu projekt „Moj vrtić, moj dom“ s ciljem razvijanja kvalitetne suradnje s roditeljima u svrhu izgradnje partnerskih odnosa s roditeljima. U sklopu projekta roditelji su u suradnji s odgojiteljima i djecom priređivali brojne aktivnosti, poput predstava za Božić i Uskrs. Nadalje, realizirane su brojne plesne radionice, igraonice, radionice izrade slastica, izrade blagdanskih ukrasa i brojne druge aktivnosti. Projekt se odvijao u određene dane svaki tjedan, a iz njega su proizašle dobrobiti za sve sudionike - djecu, roditelje i odgojitelje. Dobrobiti za djecu su osjećaj radosti i sigurnosti u ustanovi ranog predškolskog odgoja, razvoj vlastitih sposobnosti te uspostavljanje dobrih odnosa i suradnje s vršnjacima i odraslima.

Dobrobiti za roditelje očituju se kroz pristup i bolji uvid u rad odgojitelja, unapređivanje odnosa s ustanovom, a isto tako, dobrobiti za odgojitelje su unapređivanje i razvijanje boljih odnosa s roditeljima (što ujedno podrazumijeva i bolje odnose s djecom), uvođenje novih oblika suradnje te timski rad s kolegama odgojiteljima. Kvalificirani projektni rad doprinosi razvoju djetetove osobnosti. Nakon završetka projekta, na sastancima se evaluira da li je određeni projekt ostvario očekivanja i željene rezultate. Ako je odgovor pozitivan, takav projekt je poželjan i u daljnjem radu (Coşkun i Durakoğlu, 2015).

Prednosti projektnog pristupa počivaju na spoznaji da takav pristup djeci omogućuje razvoj poželjnih sposobnosti. Ako se ispravno izvede, takav pristup ima potencijal za osiguranje pravih uvjeta za razvijanje takvih sposobnosti. Kao neke od osnovnih izazova u primjeni projektnog pristupa Clark (2008) ističe činjenicu da za razliku od tradicionalnih modela učenja, ne postoji samo jedan projektni rad inkorporiran u kurikulum, već je na svakom pojedinom odgojitelju da odluči o projektnom radu. To je ujedno i kompleksan način rada za odgojitelje. Jedan od izazova je i to što projektni rad nema specifične smjernice koje bi odgojitelju mogle poslužiti kao vodič u planiranju odgojno-obrazovnih aktivnosti.

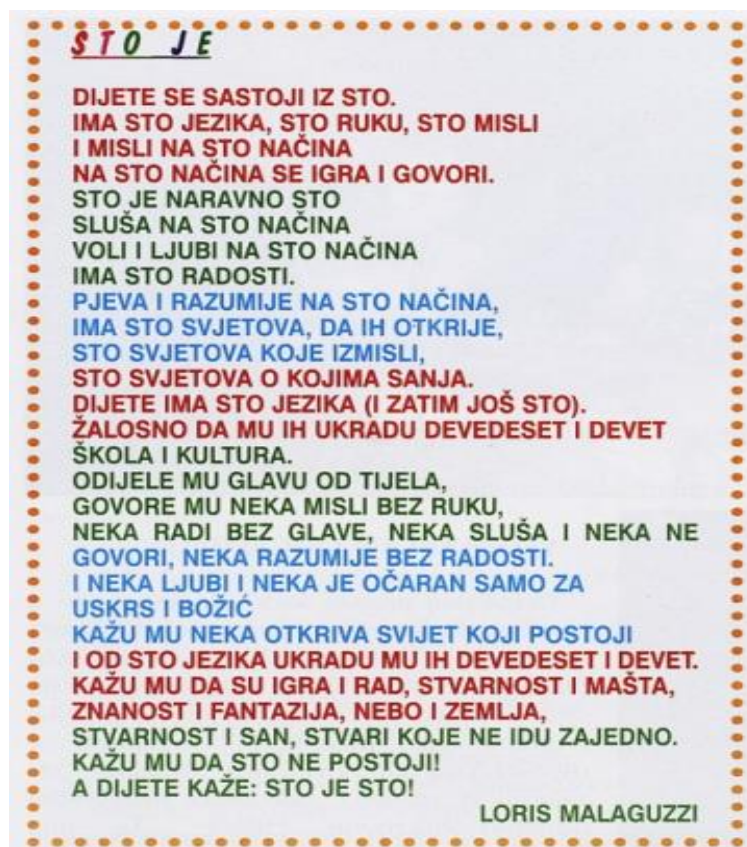
Neki prijedlozi promjena za poboljšanje učinkovitosti i primjene projektnog rada te izobrazbu odgojitelja uključuju sljedeće:

- Stvaranje takvih situacija u kojima će djeca sama sebi određivati zadatke umjesto da dobiju gotove zadatke;
- Ulaganje truda kako bi se izašlo ususret potrebama djeteta;
- Rad na razjašnjavanju, a ne na prosuđivanju dječjih ideja;
- Nagrađivanje rezultata (Clark, 2008).

3.7. Simbolički jezici

Slunjski (2001) navodi Malaguzzijevu tezu o djetetu kao biću koje ima sto jezika učenja i izražavanja. To su tzv. simbolički jezici djeteta kojima se djetetu pružaju sve veće mogućnosti razvoja i stvaranja iskustva. Jezici podrazumijevaju govor, crtanje, slikanje, pjevanje, sviranje, igru i brojne druge aktivnosti kroz koje dijete izražava i njeguje kreativnost. Na taj se način razvijaju znanstvena, vizualna, glazbena, matematička i ostala znanja djeteta.

Reggio odgojitelji konstantno teže ka naglašavanju umjetničkog izražavanja djeteta kroz koja djeca izražavaju svoja iskustva (Nenadić- Bilan, 2014). Slikoviti prikaz Malaguzzijeve teze što je dijete u Reggio pedagogiji prikazan je na slici 10. koja prikazuje sto jezika djeteta.

Slika 10. Malaguzzijeva teza slike o djetetu

Izvor: Riggati, Z. (2000). Reggio pedagogija- učenje života na krilima mašte. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 21 (6), str. 11.

Dok otkrivaju jedan po jedan simbolički jezik, djeca spoznaju da svaka transformacija stvara nešto novo (Gandini, 1997). Simboličke jezike dijete otkriva kroz igru, stoga se takva igra naziva simboličkom igrom. To je aktivnost u kojoj dijete koristi zamjenske objekte, akcije ili ideje da bi prikazalo određeno ponašanje ili radnju, kao što je manipuliranje različitim vrstama materijala i igračaka te reprezentacija raznovrsnih realnih i imaginarnih situacija (Badurina, 2015). Analizom pojedinim elemenata Reggio koncepta autorica ističe da provedbom elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju dijete se razvija u kompetentnu osobu koja je sposobna donositi vlastite zaključke i razvijati kreativno i misaono izražavanje. U tome važnu ulogu imaju odgojitelji, roditelji i šira zajednica koji djetetu omogućuju rast i razvoj.

4. Pregled istraživanja o utjecaju elemenata Reggio pedagogije na razvoj djeteta

U nastavku je prikazan pregled dostupnih i recentnih istraživanja o utjecaju elemenata Reggio pedagogije na razvoj djeteta i predškolski odgoj uopće, koja su prema mišljenju autorice relevantna za zadanu temu i povezana sa elementima Reggio pedagogije. Kronološki slijed odabranih istraživanja istraživanja prikazan je u tablici 2.

Tablica 2. Kronološki pregled odabranih istraživanja o elementima Reggio pedagogije

Istraživanje	Spoznaja
<i>Drew i Rankin (2004)</i> Uloga materijala	Korištenje prirodnih materijala u igri i učenju pozitivno utječe na razvoj djeteta. Povezivanje djeteta i prirode pridonosi razvoju kompetencija djeteta i učenju svijeta oko sebe i svoje uloge u svijetu.
<i>Bowne i sur. (2010)</i> Uloga dokumentacije	Bitna značajka dokumentacije je razvoj načina na koji djeca mogu poboljšano učiti i stvarati sliku o sebi te sebe u prostoru. Odgojitelji i nastavnici shvaćaju važnost dokumentacije kao alata, ne samo obrazovanja, već posebno primjene iste u praksi, stoga dokumentiranje treba biti dio nastavnog procesa koji se uči, a u tome je istaknuta važnost i svijesti o tuđim idejama. Dokumentacija dovodi do stvaranja vlastite perspektive i pogleda na dokumentaciju iz različitih kuteva.
<i>Ljubetić i Vukušić (2011)</i> Suradnja roditelja i odgojitelja	Suradnički odnos između roditelja i odgojitelja potrebno je poticati i njegovati, ne samo kroz pedagošku praksu, već i kroz svakodnevnu interakciju i razmjenu informacija. Dobri suradnički odnosi pozitivno utječu na razvoj djeteta.
<i>Carter i Roe (2013)</i> Razvoj djetetove slike o sebi	Odrasli su zaduženi za učenje djeteta pravilnom ponašanju i poticanju razvoja djetetove pozitivne slike o sebi. Uloga odrasle osobe je da poštuje sliku djeteta o sebi te da vodi i podučava dijete u razvoju i primjeni društvenog znanja i razumijevanja. U takvom učenju djeca razvijaju osjećaj identiteta i napreduju u pozitivnom okruženju.
<i>Fleck, Leichtmann, Pillemer i Shanteler (2013)</i> Uloga dokumentacije	Djeca koja su imala dostupan prikaz dokumentacije zapamtila su više činjeničnih informacija te su u većoj mjeri razgovarali na temu radnog zadatka. Proces dokumentacije značajno utječe na razvoj pamćenja i

	olakšava pamćenje kod djece vrtićke dobi. Dokumentiranje poboljšava kognitivne funkcije kod djece.
<i>Pirchio, Passiatore, Tritrini i Teaschner (2013)</i> Suradnja roditelja, odgojitelja i zajednice	Utvrđena je pozitivna korelacija između važnosti učestalosti i kvalitete odnosa roditelj - odgojitelj. Podrška roditelja značajno je povezana s kvalitetom rada odgojitelja, odnosno što je veća podrška roditelja, to je bolji utjecaj odgojitelja i obrnuto. Pritom, ne postoji statistički značajna razlika između kvalitete odnosa odgojitelja i roditelja s obzirom na socio-demografske karakteristike. Roditelji i odgojitelji značajno utječu na razvoj i obrazovanje djeteta, a njihova suradnja temelji se na povjerenju, poštovanju i lakoći komunikacije. Razvoj suradničkog odnosa između odgojitelja i roditelja te aktivno sudjelovanje zajednice i aktera unutar zajednice, značajno doprinosi funkcionalnom i pozitivnom rastu i razvoju djeteta.
<i>Tasci (2015)</i> Projektno učenje (primjer izrade modela)	Projektan pristup na primjeru izrade modela pozitivno utječe na akademska postignuća, trajnost učenja i funkcionalnost učenja. Predloženo je uvođenje projektnog pristupa u suvremeni obrazovni sustav kao proces učenja i zapažanja u kojem djeca mogu rasti, dati svoj doprinos društvu te prikazati kritičko mišljenje o društvenim fenomenima. Ipak, potrebno je još istraživanja i inovativnih studija da bi se utvrdio širi značaj projektnog pristupa učenju te način na koji utječe na razvoj djece u pedagoškom odgoju i osnovnoškolskom obrazovanju.
<i>Fernández, Santíni i Feliu Tourrella (2017)</i> Kreativnost i kritičko mišljenje	Uspostavljen je novi konceptualni okvir Reggio koncepta koji u kurikulumu ističe umjetničko obrazovanje i razvoj kritičkog mišljenja te predlaže novi moderniji pristup za obrazovanje odgojitelja, učitelja i nastavnika. Istraživanje je pokazalo da razvoj kreativnosti značajno potiče pozitivan rast i razvoj djeteta te stoga predstavlja značajan dio modernog obrazovnog pristupa.
<i>Robson i Mastrangelo (2017)</i> Okruženje kao treći odgojitelj	Najznačajniji dio okruženja koji najviše doprinosi razvoju i poticanju istraživačkog duha djeteta je matematički centar, a zatim slijede komunikacijski centar, centar izgradnje, umjetnički centar, centar svjetlosti i kazališni centar. Djeca svoju okolinu doživljavaju kao mjesto koje im pomaže u učenju i djeluje kao treći učitelj. Razvoj mišljenja i rasuđivanja djece može se promicati ovisno o njihovu učenju.
<i>Kimsesiz, Dolgunsoz i Konca (2017)</i> Projektno učenje (primjer učenja stranog jezika)	Projektno učenje engleskog jezika pozitivno je utjecalo na motivaciju djece te osiguralo korištenje bogatog spektra termina tijekom provedbe određenih

	aktivnosti. Projektno učenje značajno pridonosi učenju i razvoju djece.
<i>Habijan (2021)</i> Uloga igre	Igra ima iznimno važno značenje jer djeca kroz igru istražuju i upoznaju svijet. Kroz igru dijete stječe spoznajne, motoričke i socijalne vještine te aktivno sudjeluje u društvu oko sebe. Najvažniji element igre je prostor, a posebno priroda kao okruženje u kojem dijete može istraživati i rasti zajedno s prirodom. Bez igre razvoj djeteta na pravilan način je nemoguć. Svako dijete zaslužuje rasti i upoznavati svijet kroz igru.

Izvor: izradila autorica, 2021.

U nastavku slijedi detaljniji prikaz istraživanja koja su prikazana u tablici 2. U detaljnijem prikazu izdvojeni su ključni elementi i spoznaje svakog od navedenih istraživanja. Drew i Rankin (2004) proveli su kvalitativno istraživanje o utjecaju vrste materijala u poticanju dječje kreativnosti. Ovo istraživanje autorica smatra važnim zbog činjenica da materijal i vrsta materijala u Reggio konceptu ima važnu ulogu. U Reggio pedagogiji preferirano je korištenje prirodnih materijala, poput drveta, plodova iz prirode, papira i slično. Autori istraživanja istaknuli su sedam ključnih načela o tome kako korištenje prirodnih materijala utječe na proces učenja kod djece. Načela su nastala na temelju analize postojećeg spektra istraživanja o razvoju kreativnosti te načinu poticanja kreativnosti kroz odabir materijala. Sedam ključnih načela Drowa i Rankina podrazumijevaju:

1. Spontano samoizražavanje djece povećava njihov osjećaj za razvoj kompetencija i ima dobrobiti za dijete, kako u dječjoj tako i u odrasloj dobi.
2. Djeca proširuju i produbljuju svoje razumijevanje svijeta kroz višestruka i praktična iskustva s različitim materijalima.
3. Dječja igra s vršnjacima podržava učenje i razvoj kompetencija.
4. Kroz aktivnu igru i korištenje različitih materijala djeca mogu učiti književnost, prirodu i matematiku na zanimljiv i radostan način.
5. Odgojitelje i učitelje ispunjava promatranje učenja djece kroz igru.
6. Djeca najbolje uče istraživanjem na otvorenom, a pritom im odgojitelji i učitelji pomažu da se povežu s istim.
7. Da bi se podržala praksa utemeljena na prethodnim načelima, potrebna je stalna samorefleksija među odgojiteljima i učiteljima u zajednici.

Igra i kreativnost u ranom djetinjstvu su neophodan način razvoja komunikacije, osjećaja, načina razmišljanja, kritičkog mišljenja i izražavanja. U tome značajno doprinosi razvoj umjetnosti kojom se potiče kreativnost djeteta, a posebno korištenjem prirodnih materijala i istraživanjem na otvorenom čime se dijete povezuje s prirodom. Uloga odraslih je omogućiti djetetu da boravi u prirodi i pomoći u odabiru materijala kojima će dijete stvarati umjetnost. Stvarajući snažnu povezanost s prirodom i prirodnim materijalima, djeca razvijaju samosvijest i pronalaze svoju ulogu u prirodi, a takvo učenje i ponašanje kod djece potiču odrasli (Drew i Rankin, 2004).

Jedan od osnovnih elemenata Reggio pedagogije, a koji se nerijetko ističe i kao najvažniji element je dokumentacija. Postoje brojna istraživanja o ulozi i važnosti dokumentacije, kao što je i istraživanje Bownea i suradnika (2010). Svrha istraživanja bila je ispitati kako proces dokumentacije i suradnički dijalog utječe na obrazovanje odgojitelja. U istraživanju je sudjelovalo nekoliko fakulteta odgojiteljskog studija u SAD-u. Istraživanje je provedeno kvalitativnim i refleksivnim pristupom te prikupljanjem određenih podataka periodično, u razdoblju od dvije godine, od 2007. do 2009. godine. Pretpostavka istraživanja, u okviru Reggio koncepta i važnosti dokumentacije, bila je da pedagoška dokumentacija i dijalog mogu pomoći u uključivanju u suradnju i daljnje učenje te stjecanje uvida u praksu. Cilj istraživanja bio je stvaranje koncepta jačanja veze između teorije i prakse. Iz rezultata istraživanja proizašlo je nekoliko tematskih istraživačkih spoznaja:

1. Razumijevanje dokumentacije kao procesa.
2. Svjesnost tuđih ideja.
3. Artikuliranje ideja
4. Razvoj kurikuluma.

Dokumentacija je proces praćenja i snimanja zapaženog koji potiče dijalog. To je mogućnost bilježenja iskustva te otvaranja novih prilika za razvoj i učenje kod djece. Bitna značajka dokumentacije je razvoj načina na koji djeca mogu poboljšano učiti i stvarati sliku o sebi te sebe u prostoru. Evaluacijom različitih odgovora ispitanika moglo se zaključiti da odgojitelji i učitelji shvaćaju važnost dokumentacije kao alata, ne samo obrazovanja, već posebno primjene iste u praksi. Dokumentiranje treba biti dio nastavnog procesa koji se uči, a u tome je istaknuta važnost i svijesti o tuđim idejama. Razmjena iskustava i uvažanje ideja drugih odgojitelja ili učitelja pomaže u kvalitetnijem tumačenju i primjeni procesa dokumentacije. Time dolazi do stvaranja vlastite perspektive i pogleda na dokumentaciju iz

različitih kuteva. Pritom, najvažnije je pažljivo slušati, promatrati i uvažavati potrebe djece. Važno je znati što djeca žele raditi jer tada postaju zainteresirani i angažirani za ono što uče. Također, jedan od važnih elemenata dokumentacije koji proizlazi iz ovog istraživanja bilo je artikuliranje ideja koje dovodi do dijaloga između odgojitelja, odnosno učitelja te može imati utjecaj na buduće donošenje odluka. Razmjena i artikuliranje ideja omogućuje profesionalni rast i razvoj povjerenja. Razvoj kurikuluma odnosi se na izmjenu postojećeg kurikuluma te nadogradnju istog elementima dokumentiranja i dijaloga kao neizostavnog dijela odgojiteljske (ili učiteljske) prakse. Dijalog i razmjena iskustava između odgojitelja može značajno unaprijediti razvoj djece.

U istraživanju o važnosti partnerstva između odgojitelja i roditelja koje su provele Ljubetić i Vukušić (2011) istaknuta je polazišna definicija partnerstva kao suradničkog odnosa pojedinca iz obiteljske zajednice i ustanove usmjerene na postizanje zajedničkog cilja (dobrobiti djeteta). Suradnički odnos se odvija u određenom kontekstu i kroz određeno vrijeme. Cilj istraživanja bio je istražiti odgojiteljsku percepciju partnerstva obitelji i ustanove: kvalitetu odnosa, razinu roditeljske uključenosti i osposobljenost odgojitelja za pedagoški rad s roditeljima. U istraživanju su sudjelovali odgojitelji u ustanovama ranog i predškolskog odgoja iz Splita, Zadra i Dubrovnika (N = 140). Na temelju analize i obrade rezultata istraživanja autori su zaključili da odgojitelji imaju dobre suradničke odnose samo s nekim roditeljima, što ukazuje na nedovoljnu suradnju suradničkog odnosa između roditelja djece i odgojitelja. Također, istaknuli su da partnerski odnos nije moguće promatrati samo kroz pedagošku praksu, već kroz svakodnevnu interakciju, sudjelovanje i uključivanje roditelja, a isto tako kroz svakodnevni prijenos informacija odgojitelja roditeljima i razgovor o potrebama i razvoju djeteta. U ovom istraživanju autori su zaključili i istaknuli koliko je u Reggio konceptu suradnja kao jedan od osnovnih elemenata važna za razvoj djeteta.

U istraživanju koje su proveli Carter i Roe (2013) utvrđeno je da odrasli imaju ključnu ulogu u procesu stvaranja djetetove slike o sebi. Istraživanje je provedeno u ustanovi ranog i predškolskog odgoja koja djeluje prema Montessori konceptu, međutim, s obzirom na to da je stvaranje djetetove slike o sebi i jedan od temeljnih elemenata Reggio pedagogije, nalaze ovog istraživanja moguće je primijeniti i na Reggio koncept. Sudionici istraživanja bili su roditelji i odgojitelji Indooroopilly Montessori dječjeg centra u Australiji. U istraživanju je sudjelovalo 25 sudionika koji su imali za zadatak odgovoriti na istraživačko pitanje: Je li pozitivna slika odraslih o djetetu usklađena s autoritativnom paradigmom poučavanja i učenja? Drugim

riječima, autori su ispitivali da li i u kojoj mjeri odrasli i njihova pozitivna slika o djetetu utječu na razvoj pozitivne slike djeteta njega samog. Istraživanje je provedeno ispitivanjem 17 istraživačkih pretpostavki. Nalazi istraživanja upućuju na zaključak da društvena ponašanja nisu urođena ponašanja i djecu treba učiti pravilnom ponašanju. U tom svemu ključna je uloga prvenstveno roditelja, a zatim i odgojitelja, učitelja itd. Učenje treba biti ciljano i preneseno na način da izravno utječe na stvaranje pozitivne slike djeteta te razvoj djetetova samopoštovanja. Uloga odrasle osobe je da poštuje sliku djeteta o sebi te da vodi i podučava dijete u razvoju i primjeni društvenog znanja i razumijevanja. Temelj ovakvog učenja zasnovan je na sigurnim, poštovanim, odgovornim i recipročnim odnosima između odraslih i djece pri čemu djeca razvijaju snažan osjećaj identiteta dok napreduju kao cjeloživotni učenici u odnosima podrške s odraslima.

Istraživanje koje su proveli Fleck i suradnici (2013) također je istaknulo značaj procesa dokumentacije u ranom i predškolskom odgoju s naglaskom na učinak dokumentacije na pamćenje kod djece. Polazišna točka istraživanja bila je tvrdnja da dokumentacija može olakšati pamćenje kod djece. Istraživanje je provedeno na uzorku od 63 djece (N=63) predškolske dobi u tri dijela: prikaz dokumentacije, podsjećanje na dokumentirane listove, intervju. Djeca su bila podijeljena u dvije skupine. Jednoj skupini je uz intervju prikazan proces dokumentacije onoga što su prethodno radili, a druga skupina nije imala podsjetnik u vidu dokumentiranog procesa. Istraživanje je pokazalo da su djeca koja su imala dostupan prikaz dokumentacije zapamtila više činjeničnih informacija te da su u većoj mjeri razgovarali na temu radnog zadatka. Djeca koja se nisu mogla prisjetiti radnog zadatka dokumentiranim procesom nakon tri tjedna od radnog zadatka nisu zapamtila toliku količinu informacija te nisu u tolikoj mjeri mogla diskutirati o radnom zadatku. Istraživanje je pokazalo da proces dokumentacije značajno utječe na razvoj pamćenja i olakšava pamćenje kod djece vrtićke dobi.

Pirchio i suradnici (2013) proveli su istraživanje o važnosti suradnje između odgojitelja, roditelja i zajednice. Cilj istraživanja bio je istražiti utjecaj kvalitetnog odnosa između odgojitelja, roditelja i zajednice na ponašanje i dobrobiti djeteta. U istraživanju su sudjelovale 193 obitelji u okviru 12 rimskih vrtića, od toga četiri privatna, četiri javna i četiri općinska dječja vrtića. Podaci su prikupljeni u tijeku jedne godine, u dvanavrata. Analizom prikupljenih podataka utvrđena je pozitivna korelacija između važnosti učestalosti i kvalitete odnosa roditelj - odgojitelj. Vidljivo je da je podrška roditelja značajno povezana s kvalitetom rada odgojitelja, odnosno što je veća podrška roditelja, to je bolji utjecaj odgojitelja i obrnuto. Nadalje,

istraživanje je pokazalo da ne postoji statistički značajna razlika između kvalitete odnosa odgojitelja i roditelja s obzirom na socio- demografske karakteristike. Istraživanje je pokazalo da roditelji i odgojitelji značajno utječu na razvoj i obrazovanje djeteta. Kvaliteta odnosa između roditelja, odgojitelja i zajednice mjerila se na temelju međusobnog povjerenja, poštovanja i lakoće komunikacije. Češće i pozitivnije interakcije između roditelja i odgojitelja temelje se na međusobnom poznavanju, a isto tako, kroz interakciju s roditeljima odgojitelji mogu bolje razumjeti potrebe djeteta. Također, izvještavanjem roditelja o djetetovu razvoju i ponašanju, roditelj može bolje razumjeti potrebe djeteta. Prema tome, razvoj suradničkog odnosa između odgojitelja i roditelja te aktivno sudjelovanje zajednice i aktera unutar zajednice, značajno doprinose funkcionalnom i pozitivnom rastu i razvoju djeteta.

Tasci (2015) je proveo provodi istraživanje o utjecaju projektnog rada, odnosno učenja putem projekta u osnovnoškolskom obrazovanju. Ovo istraživanje može pružiti bolji uvid u značenje projektnog učenja, s obzirom na to da je projekt jedan od osnovnih elemenata Reggio koncepta. Cilj rada bio je disciplinom arhitekture utvrditi koliko je projektno učenje važno za razvoj djeteta i stjecanje kompetencija. U radu je sudjelovao 41 učenik. Projektne studije provedene su u četiri faze: priprema, prijava, dijeljenje i procjene projekta. U fazi pripreme učenici su dobili upute za istraživanje, a potom su ušli u fazu prijave u kojoj su imali priliku učvrstiti teorijsko znanje o izradi modela. Nadalje, nakon procesa stvaranja modela nastupila je treća faza u kojoj su učenici podijelili svoje radove, a u četvrtoj fazi, fazi ocjenjivanja, dobili su ocjene za svoje projektne studije. Naglasak u cjelokupnom istraživanju nije bio stavljen na rezultate, već na cjelokupan pristup orijentiran na učenje. Učenici su u sklopu ovog projekta imali dvije zadane teme, ovisno o nastavnom planu i programu: projekt Eko-kuća i projekt i projekt Tehnologija i most. Smisao odabira tema je učenje o suvremenim pojavama, kao što su ugrožavanje okoliša, klimatske promjene, rapidan tehnološki razvoj i sl., a putem čega su učenici smišljali ideje vlastitog rješenja i uloge u društvenom razvoju. Rezultati obiju studija pokazali su pozitivne povratne informacije u vezi sa svakodnevnim životnim situacijama. Istraživanje je pokazalo da projektni pristup učenju pozitivno utječe na akademska postignuća, trajnost učenja i funkcionalnost učenja. Projektni pristup učenju trebao bi biti karakterističan za suvremeni obrazovni sustav kao proces učenja i zapažanja u kojem djeca mogu rasti, dati svoj doprinos društvu te prikazati kritičko mišljenje o društvenim fenomenima. Međutim, autor je istaknuo kako je potrebno još istraživanja i inovativnih studija da bi se utvrdio širi značaj projektnog pristupa učenju te način na koji utječe na razvoj djece, kako u osnovnoškolskom, tako i u pedagoškom odgoju i obrazovanju, ali i dalje u budućnosti.

Istraživanje Fernández Santína i Feliu Tourrelle (2017) provedeno je s ciljem razvoja konceptualnog okvira koji može omogućiti implementaciju i ugradnju Reggio koncepta u odgojne i obrazovne ustanove. Pregledom istraživanja i klasifikacijom istraživačkih spoznaja autori su teorijske spoznaje klasificirali u tri ključna područja: područje filozofije (Reggio koncept kao filozofska disciplina), područje pouke (što odgojitelji i nastavnici mogu naučiti iz Reggio koncepta) te područje primjene (kako primijeniti Reggio koncept). Istraživanjem teorijskog i spoznajnog dijela o Reggio konceptu autori su istaknuli da implikacije i ključni elementi Reggio koncepta mogu biti polazište za provedbu takve filozofije u predškolskim ustanovama i školama. Konceptualni okvir Reggio koncepta može biti korišten kao vodič dobre prakse i predstavljanje nove perspektive za poticanje inovacije u profesionalnom razvoju odgojitelja i učitelja, a također može pružiti i korisne smjernice za poboljšanje kurikuluma. Izmjena kurikuluma temelji se na inovativnom, jednostavnom i učinkovitom pedagoškom modelu koji u prvi plan stavlja umjetnost i kritičko mišljenje koje proizlazi iz umjetničkog obrazovanja i razvoja kreativnosti. Nadalje, autori su naglasili kako u okviru obrazovanja odgojitelja i nastavnika, Reggio koncept može biti učenje o novim metodologijama koje se razlikuju od tradicionalnih tehnika te novi način poučavanja umjetnosti.

Robson i Mastrangelo (2017) proveli su studiju o utjecaju okruženja kao trećeg odgojitelja u Reggio pedagogiji. Studija je provedena kvalitativnim fenomenološkim pristupom kako bi sudionici izrazili svoje razumijevanje bez promijene mišljenja. Korišten je tzv. mozaički pristup koji ima za cilj prepoznati dječje perspektive o njihovom okruženju. To je višemetodni pristup u kojem djeca i odrasli rade zajedno koristeći dječje fotografije u kombinaciji s razgovorima i zapažanjima. Takav pristup omogućuje uključivanje djece i odraslih u zajedničko stvaranje. Studija je provedena u ustanovi Reggio Emilia u Ontariju, a u njoj je sudjelovalo 16 djece podijeljenih u fokus grupe. Sastanak fokus grupa odvijao se u tri posjete koje su uključivale obilazak dvorišta i prostorija dječjeg vrtića, prikupljanja fotografija, analiza fotografija, foto intervju, vizualizacije i brojnih drugih aktivnosti. Studija je zamišljena tako da djeca fotografiraju područja u prostoriji za koja vjeruju da im najviše pomažu u učenju. Svi sastanci su snimljeni video zapisom kako bi se na posljetku provela bolja analiza rezultata. Osnovni cilj studije bio je razviti razumijevanje kako djeca doživljavaju svoje okruženje te identificirati područja prostorija koja pomažu u učenju i najviše služe kao treći odgojitelji. Istraživanje je pokazalo da je najnaglašeniji dio okruženja matematički centar, što upućuje na to da najviše doprinosi razvoju i istraživanju djece u okruženju. Zatim slijede komunikacijski centar, centar izgradnje, umjetnički centar, centar svjetlosti i kazališni centar. Zaključci

istraživanja bili su da djeca svoju okolinu doživljavaju kao mjesto koje im pomaže u učenju i djeluje kao treći učitelj. Pritom, najviše doprinosi matematički centar, a za njime ne zaostaju ni komunikacijski i umjetnički centar, kao i centar izgradnje. U brojnim prethodnim studijama dokazano je da se razvoj mišljenja i rasuđivanja djece može promicati ovisno o njihovom učenju, a ova studija je to i dokazala. Djeca u ovom istraživanju pokazala su da shvaćaju ulogu okruženja kao trećeg odgojitelja te da okruženje ima snažan učinak na proces učenja i razvoja djeteta.

Kimseviz, Dolgunsoz i Konca (2017) proveli su istraživanje o projektnom učenju engleskog jezika u predškolskoj dobi u Turskoj. Svrha istraživanja bila je istražiti učinkovitost poučavanja vokabulara engleskog jezika djece u predškolskoj dobi kroz projektno učenje. Istraživanje je provedeno eksperimentalnim dizajnom: kontrolnim listovima, promatranjem, rezultatima ispita i anketom. U istraživanju je sudjelovalo 150 odgojitelja koji su imali za zadatak navesti najčešće korištenu tradicionalnu tehniku na satovima engleskog jezika. Istraživački uzorak činila su djeca predškolske dobi od 5 do 6 godina, njih 28, 14 dječaka i 14 djevojčica. Riječ je o djeci koja se do tada nisu susrela s engleskim jezikom. Projektno učenje engleskog jezika podrazumijevalo je rad na projektu, u smislu izrade akvarija od papira ili životinjske farme te su kroz takve aktivnosti predstavljeni vokabularni elemente teme i najčešće korišteni termini engleskog jezika. U projekt nisu bile uključene nikakve tradicionalne metode učenja. Na kraju godine dječji radovi prezentirani su na izložbi te predstavljeni i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama. Rezultati ove studije pokazali su da je projektno učenje engleskog jezika pozitivno utjecalo na motivaciju djece za učenje te osiguralo korištenje bogatog spektra termina tijekom provedbe određenih aktivnosti. Projektno učenje potaknulo je i značajnu suradnju među djecom. Utvrđeno je da su djeca kroz projektno učenje pokazala znatno veći interes za usvajanje engleske terminologije nego što to pokazuju korištenjem tradicionalnih metoda. Provjerom znanja utvrđeno je da su djeca u puno većoj mjeri naučila i zapamtila engleske termine kroz projektno učenje od djece koja su iste učila tradicionalnim metodama. Istraživanje je pokazalo da projektno učenje značajno pridonosi učenju i razvoju djece, što se može povezati s činjenicom dječje uključenosti u rad i učenje i dvostranom komunikacijom između djeteta i odgojitelja (ili učitelja).

Jedan od načina provedbe Reggio koncepta (i ostalih alternativnih oblika pedagogije) je aktivno poticanje učenja kroz igru. Habijan (2021) je provela istraživanje o ulozi igre u okviru Reggio pedagogije. Cilj rada bio je pružiti uvid u značenje i važnost igre u životu djece u dobi

od prve do treće godine života. U svrhu istraživanja važnosti igre, igra je podijeljena na funkcionalnu igru, konstruktivnu igru, igru pretvaranja i igru s pravilima. Funkcionalna igra je vrsta igre u kojoj dijete koristi i isprobava te tako razvija svoje sposobnosti. Nadalje, konstruktivna igra je ona u kojoj dijete barata s predmetima u svrhu stvaranja, a igra pretvaranja je igra u kojoj dijete koristi predmet ili osobu kao simbol nečeg drugog. Na poslijetku, igra s pravilima je igra prema unaprijed poznatim pravilima ili ograničenjima. Posebno je istaknuta važnost igre u skladu s prirodom kao nestrukturirane igre koja je najljepši izvor dječje mašte i ideja. U dječjim životima igra ima iznimno važno značenje jer djeca kroz igru istražuju i upoznaju svijet. Stoga, odrasli trebaju kontinuirano poticati djecu na igru još od najranije dobi. Kroz igru dijete stječe spoznajne, motoričke i socijalne vještine te aktivno sudjeluje u društvu oko sebe. U Reggio pedagogiji, za koncept igre najvažniji element je prostor, a posebno priroda kao okruženje u kojem dijete može istraživati i rasti zajedno s prirodom. Bez igre razvoj djeteta na pravilan način je nemoguć. Svako dijete zaslužuje rasti i upoznavati svijet kroz igru.

Kroz analizu 11 istraživanja i studija koje se odnose na značaj elemenata Reggio pedagogije prikazano je da Reggio koncept zasigurno i dokazano pozitivno utječe na razvoj djeteta. To se može pripisati činjenici da metodama Reggio koncepta dijete sudjeluje u učenju i radu te ima svoju središnju ulogu, što pridonosi rastu samopoštovanja i samopouzdanja djeteta. Nadalje, suradnjom s ostalom djecom dijete dijeli svoje ideje, usvaja tuđe i kontinuirano poboljšava komunikaciju. Reggio pedagogija značajan je aspekt razvoja kognitivnih, motoričkih i socijalnih funkcija djeteta te znatno razvija i poboljšava osnovne kompetencije djeteta.

5. Empirijsko istraživanje

5.1. Opis uzorka i postupak istraživanja

U nastavku je prikazano provedeno istraživanje o elementima Reggio pedagogije u ustanovi ranog i predškolskog odgoja Mali istraživač u Zagrebu. Instrument istraživanja je anketa izrađena u Google obrascu (tzv. *Google Forms*) te je link na anketu prosljeđen elektroničkom poštom na adrese odgojitelja (stručnih suradnika) dječjeg vrtića Mali istraživač koji radi po konceptu i vrijednostima Reggio pedagogije. Istraživanje je provedeno u listopadu i studenom 2021. godine te je u tom razdoblju prikupljeno 40 odgovora ispitanika. Očiti nedostatak istraživanja je mali broj ispitanika. Također, na pitanja koja nisu bila obvezatna (otvorena pitanja) nisu odgovorili svi ispitanici, stoga je prikupljeno samo 30 odgovora ispitanika na otvorena pitanja. Mali broj prikupljenih anketa može se pripisati nezainteresiranošću ispitanika za navedeno istraživačko područje, ali i nedostatku poznavanja istog.

Problem istraživanja je poznavanje elemenata Reggio pedagogije u hrvatskom pedagoškom okruženju. Predmet istraživanja je značenje Reggio pedagogije i pojedinih elemenata iste na razvoj djeteta. Iz problema i predmeta istraživanja proizlazi osnovni istraživački cilj. **Cilj** istraživanja je otkriti poznavanje i stav ispitanika o elementima Reggio pedagogije te značaj i poznavanje Reggio koncepta u ustanovama ranog i predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj iz perspektive odgojitelja i stručnih suradnika dječjeg vrtića Mali istraživač.

U radu se želi odgovoriti na nekoliko istraživačkih pitanja:

- Kakvo je značenje pojedinih elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju?
- Kakva je uloga suradnje roditelja, odgojitelja i zajednice u provedbi Reggio pedagogije?
- Na koji način primjena Reggio pedagogije utječe na razvoj djeteta?

U prvom potpoglavlju prikazan je opis uzorka i metode istraživanja, a u drugom dijelu rezultati i analiza rezultata, odnosno odgovora ispitanika koji se odnose na zavisne varijable istraživanja. Treći dio je rasprava u kojoj autorica istražuje i uspoređuje odgovore ispitanika, posebno one koji su opisnog karaktera, a koji se odnose na poznavanje i značaj Reggio pedagogije, iz perspektive ispitanika. U istraživanju je sudjelovalo 40 ispitanika u ulozi odgojitelja/ica te stručnih suradnika/ica.

5.2. Rezultati i rasprava

U nastavku je prikazana analiza rezultata istraživanja koji se odnose na zavisne varijable. Analiza zavisnih varijabli podijeljena je na dva dijela. U prvom dijelu prikazani su rezultati odgovora ispitanika koji se odnose na istraživačke pretpostavke u kojima su ispitanicima bili ponuđeni odgovori DA, NE i Ne znam. Drugi dio podrazumijeva analizu odgovora ispitanika koji su opisnog karaktera.

Istraživanje obuhvaća osam istraživačkih pretpostavki koje podrazumijevaju:

- Poznavanje alternativnih oblika pedagogije;
- Poznavanje koncepta i vrijednosti Reggio pedagogije;
- Doprinos Reggio pedagogije pozitivnom rastu i razvoju djeteta;
- Nedovoljna provedba Reggio pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja Republike Hrvatske;
- Provedba elemenata Reggio pedagogije utjecala bi na kvalitetniji razvoj djece Republike Hrvatske u ranom i predškolskom odgoju;
- Partnerski odnos između roditelja i odgojitelja u godinama ranog i predškolskog odgoja bitan je segment u učenju i razvoju djece.

Osim navedenih istraživačkih pretpostavki ispitanicima su postavljena dva pitanja u kojima su opisno mogli iznijeti svoje mišljenje o najznačajnijim elementima Reggio pedagogije za razvoj djeteta te najznačajnijim vrijednostima koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogije. U tablici 3. prikazana je razdioba odgovora ispitanika koje čine odgojitelji i stručni suradnici. Osjenčani su oni odgovori na koje su svi ispitanici odgovorili odgovorom DA.

Tablica 3. Vrijednosti odgovora ispitanika na istraživačke pretpostavke

Istraživačka pretpostavka	Odgojitelji/ice (stručni suradnici/ice)					
	DA		NE		Ne znam	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Poznavanje alternativnih oblika pedagogije.	40	100	0	0	0	0
Poznavanje koncepta i vrijednosti Reggio pedagogije	35	87,5	5	12,5	0	0
Reggio pedagogija može značajno doprinjeti pozitivnom rastu i razvoju djeteta	36	90	1	2,5	3	7,5
U ustanovama ranog i predškolskog odgoja Republike Hrvatske nedovoljno se provodi Reggio pedagogija	28	70	3	7,5	9	22,5
Rani i predškolski odgoj djece bio bi znatno kvalitetniji za razvoj djece u Republici Hrvatskoj provedbom elemenata Reggio pedagogije.	32	80	1	2,5	7	17,5
Partnerski odnos između roditelja i odgojitelja u godinama ranog i predškolskog odgoja bitan je segment u učenju i razvoju djece	40	100	0	0	0	0

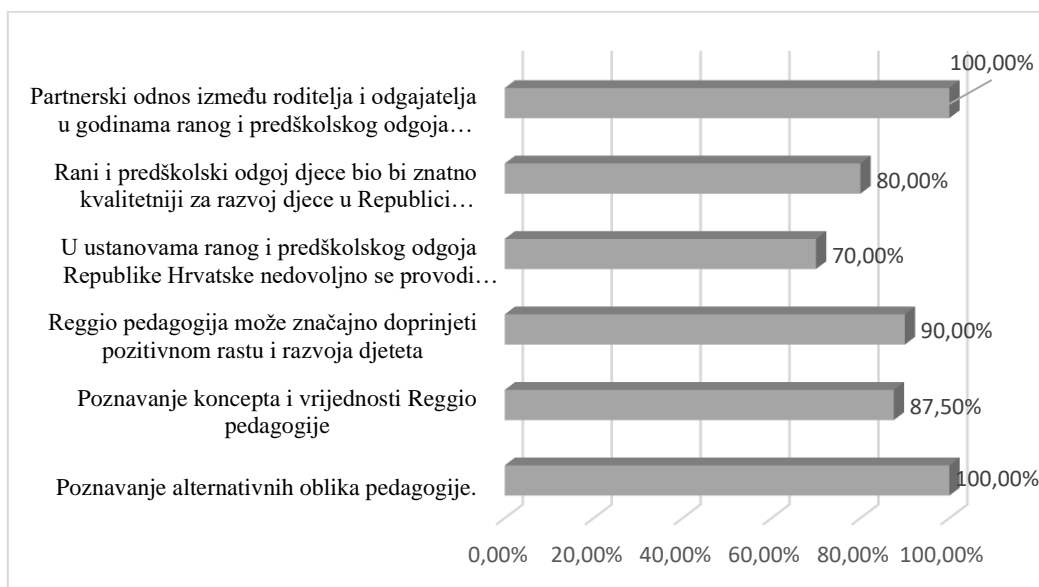
Na prvu istraživačku pretpostavku svih 40 ispitanika odgovorilo je potvrdno, što se smatra zadovoljavajućim rezultatom s obzirom na to da se očekuje da svi djelatnici vrtića koji radi po konceptu i vrijednostima Reggio pedagogije budu upoznati s alternativnim oblicima pedagogije. Na drugu istraživačku pretpostavku 87,5% odgovorilo je potvrdno, 12,5% odgovorom NE, iz čega je vidljivo da postoje ispitanici koji nisu upućeni u detalje Reggio koncepta..

Na treću istraživačku pretpostavku 90% ispitanika odgovorilo je potvrdno dok je 2,5%, odnosno samo 1 ispitanik odgovorio odgovorom NE. 7,5% istaknulo je da ne znaju da li Reggio pedagogija može značajno doprijeti pozitivnom rastu i razvoju djeteta. Rezultat je pokazao da nisu svi ispitanici upoznati s vrijednostima Reggio koncepta, a postoje i ispitanici koji se ne slažu s tvrdnjom da Reggio pedagogija može značajno doprinjeti pozitivnom rastu i razvoju djeteta. Na četvrtku istraživačku pretpostavku 70% ispitanika odgovorilo je potvrdno, dok je 7,5% odgovorilo NE, a čak 22,5% odgovorom Ne znam. Iz analize odgovora može se zaključiti da su ispitanici svjesni nedovoljne provedbe Reggio pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja Republike Hrvatske.

Na petu istraživačku pretpostavku 80% ispitanika odgovorilo je potvrdno, dok je 2,3%, odnosno 1 ispitanik, odgovorio NE. 17,5% ispitanika izjasnilo se odgovorom Ne znam. Iz

navedenog se može zaključiti da se najveći broj ispitanika slaže s tvrdnjom da bi rani i predškolski odgoj bio znatno kvalitetniji kada bi se provodili elementi Reggio pedagogije. Na šestu istraživačku pretpostavku svi ispitanici su odgovorili potvrdno, iz čega se može zaključiti da su odgojitelji/ stručni suradnici u dječjem vrtiću Mali istraživač mišljenja da je partnerski odnos roditelja i odgojitelja od izuzetne važnosti.

U grafikonu 1. je prikazan raspon odgovora ispitanika kako bi se vjernije prikazale za ispitanike najvažnije istraživačke pretpostavke. Prema odgovorima ispitanika koje čine odgojitelji, odnosno stručni suradnici dječjeg vrtića Mali istraživač, na prvom mjestu važnosti je partnerski odnos između roditelja i odgojitelja u godinama ranog i predškolskog odgoja, dok je najniže procijenjen odgovor da se u ustanovama ranog i predškolskog odgoja Republike Hrvatske nedovoljno provodi Reggio pedagogija.

Grafikon 1. Raspon odgovora ispitanika

U sljedećim tablicama prikazani su svi odgovori na dvije istraživačke varijable opisnog karaktera s ciljem prikupljanja mišljenja ispitanika o:

- najznačajnijim elementima Reggio pedagogije;
- vrijednostima koje dijete stječe primjenom koncepta Reggio pedagogije.

Ideja ovog dijela istraživanja bila je i utvrditi kakvo je doista znanje ispitanika o Reggio pedagogiji. U ovom dijelu istraživanja ispitanici, za razliku od prethodno analiziranih varijabli,

nisu bili obvezatni odgovoriti na pitanje, što je rezultiralo time da je prikupljeno samo 30 odgovora ispitanika koje čine odgojitelji, odnosno stručni suradnici dječjeg vrtića Mali istraživač.

Tablica 4. Mišljenje ispitanika o **najznačajnijim elementima** Reggio pedagogije za razvoj djeteta

1.	stvaranje slike o djetetu kao kompetentnoj osobi, važnost suradnje, zajednice i kolektivnog imuniteta;
2.	shvaćanje djece i odgojitelja kao partnera učenja;
3.	vrijednost dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa;
4.	otvorenost, mogućnost da dijete izabere aktivnosti kojima će se baviti, uključenost stručnjaka (likovnost), izbor, jačanje djeteta u području njegova interesa, projektno učenje;
5.	učenje prema interesima, prostor, dokumentiranje učenja;
6.	osluškivanje djeteta, prirodni pristup, prilagođavanje djetetu;
7.	okruženje bogato materijalom, dobra prostorna organizacija, omogućavanje učenja istraživanjem i pokušavanjem;
8.	prostor kao treći odgojitelj, samoinicirane, samoinicijativne i samoorganizirane aktivnosti;
9.	prostorno oblikovanje, prirodni materijali, način na koji se nude poticaji;
10.	prostor i važnost njegove organizacije jer se upravo on smatra trećim odgojiteljem;
11.	istraživanje, da dijete samo dođe do problema i kroz to uči;
12.	slušati dijete te istinski biti na strani njegovih interesa i kapaciteta, biti podrška djetetu, koje je autor vlastitog procesa učenja;
13.	Slobodan izbor aktivnosti kojima će se dijete baviti što mu omogućuje da radi na svojim interesima, produbljuje sposobnosti koje su mu razvojno aktualne i duboko ide u predmet proučavanja. Učenje se bazira na baratanju materijalima što je u skladu s prirodnim oblicima učenja djeteta predškolske dobi. Minimalizirano je prenošenje gotovih formula znanja, a dijete stvara svoje koncepte istraživanjem i stvaranjem.
14.	bogati centri aktivnosti koji omogućuju djetetu da se igra s različitim prirodnim materijalima, zanimljiv i bogat naglasak na likovno izražavanje;
15.	Svako je dijete jedinstveno biće.
16.	sloboda i dostupnost u odabiru aktivnosti;
17.	praćenje, dokumentiranje, podrška, suradnja;
18.	sloboda djeteta, prostor kao treći odgojitelj;

19.	prostorno - materijalno okruženje kao treći odgojitelj;
20.	prostorno - materijalno okruženje, dostupnost materijala, prostor za neometanu igru;
21.	roditelji, odgojitelji, prostor, okruženje;
22.	istraživanje, važnost prostora i odgojitelja;
23.	prostor – treći odgojitelj, djeca i odgojitelji- istraživači;
24.	poštivanje ritma svakog djeteta, projektni rad, istraživačke aktivnosti;
25.	dokumentacija i refleksija, prostor kao treći odgojitelj;
26.	samostalnost, poticanje samostalnog istraživanja;
27.	kooperacija;
28.	Dijete kao osoba koja je sposobna samostalno učiti.
29.	odgojitelj kao suradnik djetetu i zajedno s njim istražuje i uči;
30.	pedagogija slušanja i s obzirom na to, organizacija poticajnog prostorno-materijalnog konteksta; praćenje djeteta i procesa djetetovih aktivnosti; dokumentiranje i dokumentacija; rasprave s djecom u svrhu podizanja djetetovih znanja i razumijevanja određene teme na metarazinu; kvalitetno izlaganje dokumentacije u prostoru vrtića; suradnja i partnerstvo s roditeljima i lokalnom zajednicom; atelje;

U tablici 4. prikazana su mišljenja ispitanika o najznačajnijim elementima Reggio pedagogije. Promatranjem odgovora ispitanika vidljivo je da kao najznačajniji element navode stvaranje slike o djetetu te uloga prostora i okruženja kao trećeg odgojitelja. Element Reggio pedagogije koji se odnosi na **stvaranje slike o djetetu** kao kompetentnoj osobi navelo je 15 ispitanika, Stvaranje slike o djetetu podrazumijeva poticanje djetetova **istraživačka duha** i **odabira vlastitih interesa**, što iziskuje slobodan izbor aktivnosti i oslušivanje djetetovih potreba. Dijete mora imati podršku, u najvećoj mjeri odgojitelja u tom procesu, što su ispitanici naveli brojnim odgovorima.

Element koji podrazumijeva **suradničke odnose i interakcije unutar sustava** (roditelj-dijete- zajednica) navelo je 6 ispitanika, *odgojitelja* uz navedeno možemo povezati i element **djece i odgojitelja kao partnera u učenju**, što je spomenulo 4 ispitanika.

Važnost **prostora i okruženja u ulozi trećeg odgojitelja**, kao značajnog elementa Reggio pedagogije navelo je 14 ispitanika. Osim prostora, ispitanici su naveli i važnost **uloge**

materijala u Reggio pedagogiji naglašavajući važnost prirodnih materijala i značaj istog za razvoj djeteta

Kao važan element Reggio pedagogije 5 ispitanika navelo je **važnost dokumentiranja** odgojnog procesa, i to odgovorima vrijednost dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa; S obzirom na mali broj odgovora ispitanika vidljivo je da velik broj ispitanika nema saznanja o dokumentaciji kao jednom od osnovnih i karakterističnih metoda vrednovanja djetetova razvoja upravo Reggio pedagogije. Osim navedenih elemenata, 2 ispitanika istaknuli su **projektno učenje i projektni rad** kao jedan od najznačajnijih elemenata Reggio pedagogije. U tablici 5., s obzirom na broj odgovora ispitanika, rangirani su elementi Reggio pedagogije sukladno važnosti iz perspektive ispitanika koje čine odgojitelji, odnosno stručni suradnici u ranom i predškolskom odgoju.

Tablica 5. Rangiranje elemenata Reggio pedagogije prema važnosti iz perspektive ispitanika

1.	Stvaranje slike o djetetu kao kompetentnoj osobi + istraživanje;
2.	Uloga prostora i okruženja kao trećeg odgojitelja + uloga materijala;
3.	Suradnički odnosi i interakcija unutar sustava + partnerstvo u učenju;
4.	Proces dokumentiranja;
5.	Projektno učenje;

Tablica 6. Mišljenje ispitanika o **najznačajnijim vrijednostima** koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogiji

1.	sloboda izbora, prihvaćanje različitosti;
2.	suradnja, samostalnost, kritičko razmišljanje, kreativnost;
3.	samopouzdanje, samostalnost, empatija, prihvaćanje promjena;
4.	sigurnost u sebe, samostalnost, sposobnost rješavanja problema;
5.	autonomija, samostalnost;
6.	socijalne vještine, pozitivna slika o sebi, kreativnost;
7.	samostalnost;
8.	samostalnost, odgovornost;

9.	samopouzdanje, volja za istraživanjem bez straha od konačnog rezultata (uspjeh i neuspjeh), timski rad, uvažavanje drugih, revidiranje vlastitih pretpostavki i znanja samostalno i u suradnji s drugima, suradničko ucenje;
10.	Dijete je aktivan čimbenik u učenju. Izmaknuti je cilj učenja, a naglašen proces. Bogatstvo utisaka malipuliranjem različitim materijalima i iskustvima.
11.	Dijete je opuštenije, lakše pronalazi aktivnosti i nije opterećen uspješnošću već uživa u stvaranju.
12.	samostalnost, kreativnost, produktivnost;
13.	autonomija, samostalnost, kritičko razmišljanje;
14.	samostalnost, kreativnost, učiti kako učiti;
15.	Autonomija;
16.	istraživanje, vrijeme;
17.	pozitivna slika o sebi, samostalnost;
18.	važnost shvaćanja djeteta kao osobe;
19.	samostalnost, mašta, kreativnost;
20.	samostalnost, samopouzdanje, samosvijest, pažnja, znatiželja za svijet koji nas okružuje;
21.	autonomija, identitet, kreativnost, znanje;
22.	aktivni sudionik procesa učenja;
23.	samostalnost i suradnja s drugom djecom;
24.	zajedničko učenje (odgojitelj - dijete);
25.	dobro osmišljen prostor po mjeri djeteta;
26.	kritičko i logičko mišljenje, kreativnost, mašta i stvaralaštvo, samostalnost;
27.	Ne znam, nismo puno govorili o Reggio na fakultetu. Naglasak je bio uglavnom na Montessori.
28.	želja za iskustvenim učenjem, istraživanjem, prihvaćenost i uvažavanje;
29.	samostalnost, sloboda;
30.	odgovornost i samostalnost;

U tablici 6. prikazana su mišljenja ispitanika o najznačajnijim vrijednostima koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogije. Kao najvažniju vrijednost u razvoju djece koja proizlazi iz primjene Reggio pedagogije najveći broj ispitanika naveo je **samostalnost**.

Dijete je samostalno i autonomno u izboru aktivnosti sukladno vlastitim interesima, čime razvija kompetenciju biti samostalno u daljnjem životu. Također, samostalno je iznositi svoje mišljenje i ideje s vršnjacima te odgojiteljima i roditeljima. Pod pojam samostalnosti podrazumijeva se i mišljenje ispitanika o razvoju kritičkog razmišljanja, sposobnosti rješavanja problema, preuzimanja odgovornosti i razvijanje samosvijesti. Nadalje, ispitanici smatraju da je jedna od najznačajnijih vrijednosti djeteta koje se razvija primjenom Reggio pedagogije **razvijanje pozitivne slike** o sebi kao rezultat stjecanja samopouzdanja, opuštenosti i uživanja u procesu stvaranja te razvoju sigurnošću u sebe. Ispitanici smatraju da je važan aspekt razvoja pozitivne slike o sebi i mogućnost **kreativnog izražavanja** do čega u prvom redu dovodi sloboda izbora načina i aktivnosti izražavanja te također korištenje različitih materijala. Kreativno izražavanje nastaje kao rezultat djetetove mašte i osobnog stvaralaštva kojim prikazuje svijet iz svog kuta gledanja te posjeduje znatiželju za istraživanjem svega što ga okružuje. Prilikom kreativnog izražavanja Reggio pedagogija ne stavlja naglasak na rezultat, već na proces stvaranja kroz aspekt djetetove istraživačke volje, kako navodi jedan od ispitanika.

Velik broj ispitanika naveo je **razvoj suradnje** kao jednu od osnovnih vrijednosti koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogije. U tom smislu suradnja podrazumijeva suradnju djeteta s drugom djecom te suradnju između djeteta i odgojitelja. Kroz provedbu Reggio pedagogije ispitanici smatraju da dijete prihvaća različitosti te razvija timski duh kroz uvažavanje drugih i tuđih ideja na temelju čega revidira vlastite pretpostavke i znanja. Procesom suradničkog učenja dijete pronalazi svoje mjesto u skupini te postaje aktivni sudionik učenja. Također, suradnjom i uvažavanjem tuđeg mišljenja i ideja dijete razvija empatiju koja je neophodna sastavnica normalnog i zdravog razvoja. Evaluacijom mišljenja ispitanika o vrijednostima koje proizlaze iz Reggio pedagogije autorica ističe četiri najvažnije vrijednosti, kako je prikazano u tablici 7.

Tablica 7. Najznačajnije vrijednosti za dijete koje proizlaze iz primjene Reggio pedagogije iz perspektive ispitanika

1.	Samostalnost;
2.	Pozitivna slika o sebi;
3.	Kreativnost;
4.	Suradnja;

Zaključno, kao najznačajnije elemente Reggio pedagogije ispitanici navode stvaranje slike o djetetu kao kompetentnoj osobi i poticanje istraživačkog duha, prostor u ulozi trećeg odgojitelja i primjenu prirodnih materijala, suradničke odnose unutar sustava te partnerstvo odgojitelja i djeteta u učenju, proces dokumentiranja učenja te projektno učenje. Iz Reggio pedagogije proizlaze brojne prednosti za djetetov razvoj, a kao najznačajnije ispitanici ističu razvoj samostalnosti djeteta, stvaranje pozitivne slike o sebi, razvoj kreativnosti i slobode izražavanja te poticanje suradnje i suradničkog odnosa, kako s drugom djecom, tako i s odgojiteljima i roditeljima te zajednicom.

5.3. Diskusija

Ovo istraživanje predstavlja pokušaj da se utvrdi koliko su ispitanici upoznati s konceptom i vrijednostima Reggio pedagogije te koje elemente Reggio pedagogije smatraju najznačajnijim za razvoj djeteta, a isto tako koje su najznačajnije vrijednosti koje proizlaze iz primjene Reggio pedagogije. Najznačajniji elementi Reggio pedagogije su razvoj slike o djetetu kao kompetentnoj osobi, razvoj suradničkog odnosa unutar sustava, prostor i okruženje u ulozi trećeg odgojitelja, uloga materijala, značaj procesa dokumentiranja, odstupanje od kurikuluma i simbolički jezici (Slunjski, 2001). O tome svjedoči i brojna stručna i znanstvena literatura navedena u ovom radu. Istraživanje je provedeno instrumentom anketom koja je obuhvaćala dva tipa pitanja: pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Analiza rezultata pokazuje da su svi ispitanici upoznati s alternativnim oblicima pedagogije. Svi ispitanici smatraju da je najvažniji aspekt Reggio pedagogije partnerski odnos između roditelja i odgojitelja. Također, većina ispitanika smatra da Reggio pedagogija značajno doprinosi pozitivnom rastu i razvoju djeteta, iz čega proizlazi da su ispitanici upoznati s konceptom i vrijednostima Reggio pedagogije. Nadalje, velik broj ispitanika smatra da kvaliteta ranog i predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj može biti poboljšanja primjenom elemenata Reggio pedagogije, ali isto tako, da se u hrvatskim ustanovama ranog i predškolskog odgoja nedostavno primjenjuju elementi iste.

Najvažniji dio istraživanja predstavljaju dva anketna pitanja otvorenog tipa koja podrazumijevaju mišljenje ispitanika o najznačajnijim elementima Reggio pedagogije za razvoj djeteta te o najznačajnijim vrijednostima koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogije. Kao najznačajnije elemente Reggio pedagogije ispitanici su izdvojili *stvaranje slike o djetetu kao kompetentnoj osobi i istraživanje, ulogu prostora i okruženja kao trećeg*

odgojitelja i ulogu materijala, suradničke odnose i interakciju unutar sustava, proces dokumentiranja i projektno učenje. U skladu s tvrdnjama da slika o djetetu kao kompetentnoj osobi u Reggio pedagogiji daje važnost dječjoj samosvijesti i blagostanju koje djeca razvijaju u odnosima s drugima (Edwards i sur., 1998) te da u takvom učenju djeca razvijaju osjećaj identiteta i napreduju u pozitivnom okruženju (Carter i Roe, 2013) istraživanje je pokazalo da prema mišljenju odgojitelja i stručnih suradnika primjenom Reggio pedagogije dijete razvija pozitivnu sliku o sebi kao rezultat stjecanja samopouzdanja, opuštenosti i uživanja u procesu stvaranja. Prema mišljenju ispitanika stvaranje pozitivne slike o djetetu kao kompetentnoj osobi je najznačajniji element Reggio pedagogije koji utječe na razvoj djeteta. Kao drugi najvažniji element Reggio pedagogije ispitanici su istaknuli ulogu prostora i okruženja kao trećeg odgojitelja, što potvrđuje tvrdnja da djeca svoju okolinu doživljavaju kao mjesto koje im pomaže u učenju te u kojem razvijaju mišljenje i rasuđivanje. Nadalje, u okruženju koje odgovara njihovim interesima i razvojnim fazama djeca napreduju i razvijaju svoje kompetencije (Rinaldi, 2005). Ispitanici su istaknuli da okruženje koje je bogato materijom i dobrom prostornom organizacijom ima značajnu ulogu u odgoju djeteta. Ispitanici su također istaknuli i važnost suradnje i interakcije unutar sustava, a to je u skladu s istraživanjem Pirchia i suradnika (2013) koje dokazuje značajnu povezanost između kvalitetnog odnosa roditelja i odgojitelja i razvoja djeteta. Razvoj suradničkog odnosa između odgojitelja i roditelja te aktivno sudjelovanje zajednice i aktera unutar zajednice značajno doprinosi funkcionalnom i pozitivnom rastu i razvoju djeteta. Ispitanici su istaknuli da suradnja između djece, odgojitelja i roditelja dovodi do stvaranja kolektivnog imuniteta u kojem se dijete razvija i raste u zdravom okruženju te usvaja znatno višu razinu znanja i kompetencija. Četvrti najvažniji element Reggio pedagogije prema mišljenju ispitanika je važnost dokumentiranja procesa učenja. Procesom dokumentacije djeca mogu poboljšano učiti i stvarati sliku o sebi te razvijati vlastitu perspektivu i pogled na svijet (Bowne i sur., 2010), a isto tako kroz proces dokumentacije poboljšavaju se kognitivne funkcije djece i značajan razvoj pamćenja (Fleck i sur., 2013). Ispitanici su istaknuli da proces dokumentiranja ima vrlo važnu ulogu u odgojno- obrazovnom procesu koji omogućuje praćenje napretka djeteta i utvrđuje prostore u kojima je potreban napredak. Međusobnom interakcijom odgojitelja i razmjenom dokumentacije između sebe odgojitelji mogu dobiti nove ideje i poboljšati vlastiti rad. Isto tako, dokumentacija stvara mogućnost da roditelji bolje prate i razumiju napredak svoga djeteta. Na posljednjem mjestu najznačajnijeg elemenata Reggio pedagogije ispitanici su istaknuli projektno učenje, iako su brojna istraživanja prikazala da upravo projektno učenje značajno utječe na razvoj djeteta. Projektno učenje utječe na akademska postignuća, trajnost učenja i funkcionalnost učenja u obrazovnom

procesu (Tasci, 2015), a isto tako pozitivno utječe i na razvoj djece u predškolskom odgoju te razvoj njihova kritičkog mišljenja, odgovornosti prema zadacima, proces kontinuiranog učenja i sl. (Kimsesiz, Dolgunsoz i Konca, 2017). Prema mišljenju ispitanika iz Reggio pedagogije proizlaze vrijednosti koje su najznačajnije za razvoj djeteta, a koje podrazumijevaju *samostalnost, pozitivnu sliku o sebi, razvoj kreativnosti i suradnja*. Samostalnost djeteta proizlazi iz slobode samostalnog izbora aktivnosti sukladno vlastitim interesima i mogućnosti iznošenja vlastitog mišljenja te kritičkog osvrta. Kroz razvoj samostalnosti dijete uči samostalno rješavati probleme i samosvjesno preuzimati odgovornost. Razvoj pozitivne slike djeteta o sebi proizlazi iz stjecanja samopouzdanja, opuštenosti i uživanja u procesu stvaranja te razvoju sigurnošću u sebe. Stvaranje pozitivne slike o sebi usko je povezana i sa sljedećom za ispitanike najznačajnijom vrijednošću, razvoj kreativnosti. Kreativno izražavanje je rezultat djetetove mašte i osobnog stvaralaštva kojim prikazuje svijet iz svog kuta gledanja te posjeduje znatiželju za istraživanjem svega što ga okružuje. Pritom, naglasak se ne stavlja na rezultat stvaranja, već sam proces stvaranja koji je ujedno i proces učenja. Na posljednjem mjestu najznačajnijih vrijednosti koje proizlaze iz Reggio pedagogije je razvoj suradnje između djeteta, odgojitelja i roditelja te djece međusobno kroz koju dijete razvija timski duh, uvažavanje tuđeg mišljenja, empatiju i ostale pozitivne karakteristike i kompetencije.

6. Zaključak

Reggio pedagogija je oblik pedagogije koji, zajedno s Montessori, Waldorfskom i Agazzi pedagogije pripada skupini alternativnih oblika pedagogije. Osnovni koncept alternativne pedagogije je proces dvosmjernog učenja između djeteta i odgojitelja u kojem dijete ima središnje mjesto. Primjena elemenata alternativne pedagogije u ranom i predškolskom odgoju pokazala se iznimno pozitivnom za razvoj djetetovih kompetencija i vještina koje mu pomažu u daljnjem rastu, obrazovanju i životu.

U ovom radu naglasak je stavljen na Reggio pedagogiju i analizu pojedinim elemenata iste u ranom i predškolskom odgoju te njihov utjecaj na razvoj djeteta. Najznačajniji elementi Reggio pedagogije, prema procjenama odgojitelja i stručnih suradnika, podrazumijevaju stvaranje pozitivne slike djeteta kao kompetitivnog bića, uloga prostora i okruženja kao trećeg odgojitelja, suradnja između djece, roditelja i odgojitelja kroz partnerstvo u učenju, odstupanje od kurikuluma obrazovanja, dokumentiranje procesa učenja i učenje kroz projektni pristup. Postoje brojne studije i istraživanja koja dokazuju da je upravo Reggio pedagogija i primjena njezinih elemenata u ranom i predškolskom odgoju zaslužna za stvaranje samopouzdanja, samosvijesti, komunikacijskih vještina, kreativnosti i brojnih drugim kognitivno- socijalnih vještina djeteta koje mu pomažu u daljnjem razvoju.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da su odgojitelji i stručni suradnici u dječjem vrtiću Mali istraživač mišljenja da je poželjna primjena ovog alternativnog pedagoškog pristupa, ali da se ne primjenjuje u dovoljnoj mjeru u ustanovama ranog i predškolskog odgoja Republike Hrvatske. Cilj ovog istraživanja bio je otkriti poznavanje i stav ispitanika o elementima Reggio pedagogije te značaj i poznavanje Reggio koncepta u dječjem vrtiću Mali istraživač koji radi prema Reggio konceptu. Autorica zaključuje da su ispitanici uvelike upoznati s elementima Reggio pedagogije te da su kao najznačajnije izdvojili stvaranje slike o djetetu kao kompetentnoj osobi i istraživanje, prostor i okruženje u ulozi trećeg odgojitelja i uloga korištenja prirodnog materijala, suradničke odnose unutar sustava i partnerstvo u učenju, proces dokumentiranja učenja i projektno učenje. Jednako tako, ispitanici su mišljenja da primjena elemenata Reggio pedagogije u ranom i predškolskom odgoju pozitivno utječe na razvoj djeteta, a posebno na razvoj samostalnosti, razvoj pozitivne slike o sebi, poticanje i razvoj kreativnosti djeteta te razvoj suradnje i partnerskih odnosa među djecom te između djece i odraslih.

Kada bi se u ustanovama ranog i predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj povećala primjena elemenata Reggio pedagogije, znatno bi se povećala i kvaliteta predškolskog odgoja te bi djeca bila uvelike spremnija za proces daljnjeg obrazovanja i sam proces življenja. Djeca se od malih nogu moraju pripremati na ono što ih očekuje, a posebno zbog činjenice da kao mali najbolje upijaju i uče te znanja i vještine koje usvoje rijetko zaboravljaju. Zasigurno je potrebno provesti određene promjene u okviru hrvatskog ranog i predškolskog odgoja, ne samo na zakonskoj i regulativnoj razini, već i na institucionalnoj te obrazovnoj razini, na studiju ranog i predškolskog odgoja kako bi i sami odgojitelji tijekom studija stekli znanja i vještine o alternativnim oblicima pedagogije koje mogu kasnije implementirati u svoj rad te osobni i profesionalni razvoj.

Literatura

- Axelsson, S. (2017). The Relevance of Loris Malaguzzi in Early Childhood Education. Preuzeto 2.11.2021: <https://www.interactionimagination.com/post/2017/05/15/>
- Badurina, P. (2015). Uloge odgojitelja u simboličkoj igri djece rane dobi. *Napredak*, 156(1 – 2), 47 – 75.
- Bašić, S., Gjeldum, D., Kozić, S., Krajačić, S., Puž, J., Radaić, D. (2021). Priroda kao treći odgojitelj. U Višnjić- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 32 – 36). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
- Batinić, Š., Radeka, I. (2017). Od reformne do alternativne pedagogije: pokušaji drugačije škole u Hrvatskoj u 20. stoljeću. *Acta Iadertina*, 14(1), 41 – 60.
- Bikić, I., Botić, M., Duvnjak, Lj., Kapitanović, I. (2021). Moj vrtić, moj dom. U Višnjić- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 41 – 44). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
- Bowne, M., Cutler, K., DeBates, D., Gilkerson, D., Stremmel, A. (2010). Pedagogical documentation and collaborative dialogue as tools of inquiry for pre-service teachers in early childhood education: An exploratory narrative. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 10(2), 48 – 59.
- Carter, M. A., Roe, N.D. (2013). Our image of the Child. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 93, 1704 – 1709.
- Clark, A.M. (2008). Kako projekt uvesti u praksu. *Dijete Vrtić Obitelj*, 53, 2 – 8.
- Coşkun, H., Durakoğlu, A. (2015). A Project-Based Approach in Child Education: Reggio Emilia. *International Journal of Humanities and Education*, 1(2), 141 – 153.
- Drew, W.F., Rankin, B. (2004). Promoting Creativity for Life Using Open- Ended Materials. *Young Children*, 59(4), 38 – 45.
- Edwards, C., Gandini, L., Forman (1998). *The Reggio Emilia Approach- Advanced Reflections* (2nd ed.). London: Greenwood Publishing Group.
- Fenu Foerch, D., Iuspa, F. (2016). The Internationalization of the Reggio Emilia Philosophy. *Revista Contrapontos*, 16(2), 321 – 350.
- Fernández Santín, M., Feliu Torruella, M. (2017). Reggio Emilia: An Essential Tool to Develop Critical Thinking in Early Childhood. *Journal of New Approaches in Educational Research (NAER Journal)*, 6(1), 50 – 56.
- Fleck, B., Leichtman, M., Pillemer, D., Shanteler, L. (2013). The effects of documentation on young children's memory. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(3), 568 – 577.
- Gandini, L. (1997). Educational and Caring Space. U Edwards, C.P., Gandini, L., Forman, G. (Ur.), *The Hundred Languages of Children – The Reggio Emilia Approach Advanced reflections* (str. 161 – 178). London: Ablex Publishing Corporation.

- Habijan, A. (2021). Uloga igre u životu djeteta. U Višnjić- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 122 – 128). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
- Hajdin, Lj. (2021). Pedagoška dokumentacija je jedan od preduvjeta nastanka i razvoja samoorganiziranih aktivnosti djece. U Višnjić- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 138 – 143). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
- Hercigonja, Z. (2021). Razvoj pedagoške misli kroz povijest. *Varaždinski učitelj- digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 4(5), 1 – 10.
- Ibragimkyzy, S., Slambekova, T.S., Saylaubay, Y.E., Albytova, N. (2016). Problems of Pedagogical Creativity Development. *International Journal of Environmental & Science Education*, 11(12), 5290 – 5298.
- Jelenaca, D., Tadić, M. (2021). Kako u skupini rane dobi ostvarivati suradnju s roditeljima i širom zajednicom? U Višnjić- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 144 – 151). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
- Kimsesiz, F., Dolgunsöz, E., Konca, M.Y. (2017). The Effect of Project Based Learning in Teaching EFL Vocabulary to Young Learners of English: The Case of Pre-school Children. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(4), 426 – 439.
- Knauf, H. (2015). Documentation as a tool for participation in German early childhood education and care. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(1), 19 – 35.
- Learning- Teaching Scotland (2006). The Reggio Emilia Approach to Early Years Education. Preuzeto 17.11.2021.:https://education.gov.scot/nih/Documents/ELC/ELC35_ReggioEmilia/ELC35_ReggioAug06.pdf
- Ljubetić, M., Vukušić, A. M. (2011). Razumijevanje partnerstva i osposobljenost odgojitelja za građenje partnerskih odnosa s roditeljima. U Pehlić, I., Vejo, E., Hasanagić, A. (Ur.) *Suvremeni tokovi u ranom odgoju* (str. 591 – 609). Zenica: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici.
- Malaguzzi, L. (1997). History, Ideas and basic Philosophy – An Interview with Lella Gandini. U Edwards, C. P., Gandini, L., Foreman, G. (Ur.) *The Hundred Languages of Children—The Reggio Emilia Approach, Advanced reflections*. (str. 49 - 97). London: Publishing Corporation .
- Malašić, A. (2015). Dijete, odgojitelj, arhitekt- partnersko sukonstruiranje prostorno-materijalnoga okruženja dječjeg vrtića. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 123 – 132.

- Martalock, P.L. (2012). "What is a wheel?" The Image of the Child: Traditional, Project Approach, and Reggio Emilia Perspectives. *Dimensions of Early Childhood*, 40(3), 3 – 12.
- Matijević, M. (2001). *Alternativne škole*. Zagreb: TIPEX d.o.o.
- Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja: model Izvor*. Velika Gorica- Zagreb: Persona.
- Miljak, A. (2007). Teorijski okvir sukonstrukcije kurikuluma ranog odgoja. U Previšić, V. (Ur.). *Kurikulum- teorije-metodologija-sadržaj i struktura*. (str. 205 - 249). Zagreb: Školska knjiga.
- Nenadić- Bilan, D. (2014). Kreativnost u Reggio pedagogiji. U Bačalja, R., Ivon, K. (Ur.). *Dijete i estetski izričaji* (str. 27 – 35). Zadar: Sveučilište u Zadru- Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
- Pirchio, S., Passiatore, Y., Tritrini, C., Taeschner, T. (2013). The Role of the Relationship between Parents and Educators for Child Behaviour and Wellbeing. *International Journal about Parents in Education*, 7(2), 145 – 155.
- Pohio, L. M. (2009). Reggio Emilia Pedagogy in Early Childhood Education: How this Approach Enhance Visual Arts Experiences in New Zeland. *HeKupu eJournal*, 2(2), 10 – 18.
- Polanec, E. (2021). Prednosti i nedostaci izrade igara od recikliranog materijala. U Višnjčić- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 281 – 292). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.
- Reggio Emilia Approach. Preuzeto 4.11.2021: <https://www.reggiochildren.it/en/reggio-emilia-approach/loris-malaguzzi/>
- Riggati, Z. (2000). Reggio pedagogija- učenje života na krilima mašte. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 21 (6), 9 – 13.
- Rinaldi, C. (2005). *In dialogue with Reggio Emilia: Listening, researching and learning* (1st ed.). London: Routledge.
- Robson, K., Mastrangelo, S. (2017). Children's Views of the Learning Environment: A Study Exploring the Reggio Emilia Principle of the Environment as the Third Teacher. *Jornal of Childhood Studies*, 42(4), 1 – 16.
- Skupnjak, D. (2012). Teorija razvoja i učenja L. Vygotskog, U. Bronfenbrennera i R. Feuersteina kroz prikaz slučaja. *Život i škola*, 28(58), 219 – 229.
- Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum*. Zagreb: Mali profesor.
- Slunjski, E. (2011). *Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću- organizacija koja uči*. Zagreb: Mali profesor.

- Stevanović, M. (2004). *Škola po mjeri učenika*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
- Tasci, B. G. (2015). Project Based Learning from Elementary School to College, Tool: Architecture. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 186, 770 – 775.
- Thorton, L., Brunton, P. (2015). *Understanding the Reggio Approach: Early years education in practice*. New York: Routledge.
- The Compass School (2018). The Power of Documentation in a Reggio-Inspired Classroom. Preuzeto 20.11.2021.: <https://www.thecompassschool.com/blog/power-documentation-reggio-inspired-classroom/>
- Turner, T., Wilson, D. G. (2010). Reflections on Documentation: A Discussion With Thought Leaders From Reggio Emilia. *Theory Into Practice*, 49(1), 5 – 13.
- Valentine, M. (1999). The Reggio Emilia Approach to Early Years Education. Early Education Support Series. Preuzeto 7.11.2021.: https://education.gov.scot/nih/Documents/ELC/ELC35_ReggioEmilia/ELC35_ReggioAug06.pdf
- Valjan Vukić, V. (2012). Prostorno okruženja kao poticaj za razvoj i učenje djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 7(1), 123 - 132.
- Vodopivec, L. (2012). The Reggio Emilia concept or different perspective on preschool education in kindergartnes. *Euromentor Journal*, 3(2), 1 – 14.
- Vujičić, L. (2011). Kultura vrtića- sustav koji se kontinuirano mijenja i uči. *Pedagoški istraživanja*, 8(2), 231 – 240.
- Wien, C.A., Guyevskey, V., Berdoussis, N. (2011). Learning to Document in Reggio-inspired Education. *Early Childhood Research & Practice*, 13 (2), <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ956381.pdf>
- Zovak, M., Bačane Jurman, A. M., Čavar, M., Martić, L. (2021). Kvalitetno vođenje u odgojno- obrazovnoj ustanovi: Od djeteta do ravnatelja. U Višnjic- Jevtić, A., Galinec, M., Biškup, H. (Ur.) *Zajedno rastemo- suradnički odnosi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (str. 8 – 11). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“ Čakovec.

Ilustracije

Slike

Slika 1. Loris Malaguzzi	4
Slika 2. Izrada kartonske kućice u DV Mali istraživač	6
Slika 3. Izrada oblika od tijesta u DV Mali istraživač	7
Slika 4. Prikaz dokumentiranja dječjih radova.....	9
Slika 5. Uređenje prostora u DV Mali istraživač	11
Slika 6. Uređenje prostora u DV Mali istraživač	11
Slika 7. Osobine djeteta koje potiču odgojitelji u Reggio pedagogiji	15
Slika 8. Interaktivni krug partnerskih odnosa	17
Slika 9. Organizacija dvorišta vrtića u sklopu projekta “Učenje na otvorenom” DV Osijek ..	20
Slika 10. Malaguzzijeva teza slike o djetetu	22

Tablice

Tablica 1. Faze projektnog pristupa u Reggio konceptu	19
Tablica 2. Kronološki pregled odabranih istraživanja o elementima Reggio pedagogije.....	23
Tablica 3. Vrijednosti odgovora ispitanika na istraživačke pretpostavke	35
Tablica 4. Mišljenje ispitanika o najznačajnijim elementima Reggio pedagogije za razvoj djeteta	37
Tablica 5. Rangiranje elemenata Reggio pedagogije prema važnosti iz perspektive ispitanika	39
Tablica 6. Mišljenje ispitanika o najznačajnijim vrijednostima koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogiji.....	39
Tablica 7. Najznačajnije vrijednosti za dijete koje proizlaze iz primjene Reggio pedagogije iz perspektive ispitanika.....	41

Grafikoni

Grafikon 1. Raspon odgovora ispitanika.....	36
---	----

Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

Elementi Reggio pedagogije u ustanovi ranog i predškolskog odgoja

Poštovani ispitanici, ispred Vas nalazi se anketno istraživanje koje se provodi u svrhu izrade diplomskog rada. Tema istraživanja su elementi Reggio pedagogije te važnost iste u odgoju djece. Ciljana skupina ispitanika ovog istraživanja su odgojitelji u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i stručni suradnici u odgoju i obrazovanju. Anketa je u potpunosti anonimna te služi isključivo u svrhu ovog istraživanja. U nastavku ankete nalaze se pitanja koja čine zavisne varijable istraživanja te se odnose na Vaše poznavanje elemenata Reggio pedagogije, važnost pojedinog elementa i cjelokupne Reggio pedagogije za razvoj djeteta u ranom i predškolskom odgoju. Ponuđene opcije odgovora su DA i NE. U nekim odgovorima postoji opcija "Ne znam" ukoliko niste upoznati s Reggio pedagogijom. Dva pitanja su opisnog karaktera u kojima je potrebno napisati Vaše mišljenje.

1. Upoznat/a sam s alternativnim oblicima pedagogije, kao što su Reggio pedagogija, Waldorf pedagogija, Montesorri pedagogija i Aggazi pedagogija.
2. Upoznat/a sam sa konceptom i vrijednostima Reggio pedagogije kao alternativnog oblika pedagogije.
3. Smatram da Reggio pedagogija može značajno doprinjeti pozitivnom rastu i razvoju djeteta.
4. Napišite prema Vašem mišljenju koji su elementi Reggio pedagogije najznačajniji za razvoj djeteta.
5. Napišite prema Vašem mišljenju koje su najznačajnije vrijednosti koje se razvijaju kod djeteta primjenom Reggio pedagogije.
6. Smatram da se u ustanovama ranog i predškolskog odgoja Republike Hrvatske nedovoljno provodi Reggio pedagogija.
7. Smatram da bi rani i predškolski odgoj djece bio znatno kvalitetniji za razvoj djece u Republici Hrvatskoj provedbom elemenata Reggio pedagogije.
8. Smatram da je partnerski odnos između roditelja i odgojitelja u godinama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja bitan segment u učenju i razvoju djece.

Zahvaljujemo na izdvojenom vremenu i sudjelovanju u ovom istraživanju!

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.
